

PIERRE LOTI

TÜNŐ KÉPEK

FRANCZLÁBÓL FORDÍTOTTA

Dr. MARQUIS GÉZA

225

BUDAPEST.

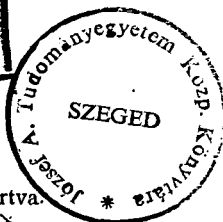
LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSÉNEK KIADÁSA.

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000283106

Minden jog fentartva.

40926

Hiú szánakosság.

Öreg ló.

Spanyolországban vagyunk; az égről juliusi nap tűz alá. Rengeteg arénában ülünk; ezernyi ezer ember lihegve, feszült figyelemmel lesi a halálos viadal változó forgását.

Velem szemközt vakító fénynyel tündököl a napsugár-özön; az óriási amphitheatrum minden zegét-zugát ezer meg ezer szorosan egymáshoz simuló emberfej tölti be; amerre tekintek, mindenütt széles karimájú kalapokat, kerek baszk sipkákat, az áll alatt csokorba kötött fekete selyem fejszalagokat, lobogó fehér zsebkendőket és piros papir legyezőket látok, és mindezt a rikitó színű ruhákban pompázó köznépet a spanyol nyárnak hatalmas ereje árasztja el fénynyel.

Az árnyékos oldalt, melyen én is ülök, előkelőbb emberek tömege tartja elfoglalva, de a műveltebb nép is csakúgy szorong, csakoly szenvedélyes hevülettel nézi az ős nemzeti látványosságot, mint a többiek. Fölöttem és mögöttem páholyok huzódnak körbe, elegáns señorák parádéznek bennök: valóságos kirakatai a fényűzéssel készült

üdénél üdébb női ruháknak; a fénytelen bőrű női arczok hosszú vonalakká sorakoznak és az előkelő hölgyek mindnyájan a mantillá-t hordják, az ősi fekete fejszalagot; magasra fonott kontyaik élő virágokkal vannak megtűzdelve, az arczok legnagyobb részt nagyon szépek, a hosszukás vágású fekete szemek gyönyörűek.

Zagyva láрма és hangos kiáltozás tölti be a léget; két zenekar fölváltva játszsza a darabjait, az egyik csupa sárgaréz fuvó-hangszerből áll, a másikat keskeny dobok és csimpolyák alkotják; időről-időre aggodalmas csönd támad és a tömeget lázas remegés futja végig; majd hirtelen gúnyos füttentyések hasadnak a levegőbe és rettenetes ordítás tör ki a sokaságból, mely mindenekeket megrendít, mint a mennydörgés morajlása.

A harsonák hosszan elnyújtott, recsegő jelt adnak, és a harmadik bika betoppan az arénába; magasan feltartott fejjel és szarvakkal, ügyes fürgeséggel üget a pompás, büszke állat; olyan, mint egy felbőszült óriás gazella, — a tömeg tetszés-zugással fogadja a küzdeni vágyó szép teremtményt. A zabtól részeg sovány lovak, melyek nemsokára fölhasított hassal fognak hörögni a homokon, gyorsan röpitik a himzésektől alig látszó nehéz lovasaikat és ezen az utolsó sétájukon vigan erednek a bika nyomába. Im az aranytól csillogó *torero*-k is megjelennek, a napsugárban és árnyékban szanaszét oszolva; ezek is pompásak; vörös *capa*-ikat kecscesel teli könnyű mozdulatokkal villantják meg a félelmetes bikafő előtt és apró félreszökésekkel, vagy pedig nagy fitymálva, hajlékony derekuknak egy-egy parányi oldalt hajlításával kerülgetik ki a halált. A bika pedig csodálkozva mulat, hogy mindig csak a kaczerán tovább-tovább röppenő vörös köpenykeket látja maga előtt, mindig csak üres semmiség van körülötte...

És ez a rettenetes játék kezdetben csak valami végtelenül bájos, elragadó lengésnek látszik; igazán olybá tűnnék föl, mintha állat és emberek a legártatlanabb módon versengenének egymással, hogy melyikük fürgébb, melyikük elegánsabb, — ha az előbbi viadalokról itt maradt és a rájuk szórt faforgács alól elősötétlő vértócsák nem mutatnák, hogy ez a hely a haláltusák helye, a hol röviddel ezelőtt megszakadt belek s átdöfött szügyek reszkettek . . .

Egy szegény vén ló, a fáradságtól kimerült és bizonyára ostorral megkinzott, szegény nyomorult félszemű vén ló az, mely elsőnek szenved el a fejedelmi állat öklelését és hanyatt bukva elsőnek terül el a porban.

Patkós csizmájú lovasa nagy nehezen tápázkodik talpra; a ló is csülökre küzdi magát, de szügyén egy mélységes seb tátong és vérezve ásit a napra.

Sovány dereka megremeg a szenvedéstől és félelemtől . . . Hol keresse az ótalmat, ugyan merre meneküljön? Határozatlanul állong egy perczig — és im, teljes bizodalommal, szelid tekintettel egy emberhez simúl, aki feléje nyújtja kezét, és zablán fogja; az ember egyike azoknak az alacsony lelkű szolgáltnak, a kik a durva munkát látják el a czirkusz körül, egyike azoknak, akik szünetek alatt korpával tömik be a bikaszarvtól a lovak hasán ütött lyukat, vagy szükség esetén a kilöttyent beleket vissza gyömöszölik a lovak bendőjébe és fonállal összevarrják a bőr nyílásait, hogy a lovak megint megjelenhessenek az aréna homokján, és megint futhassanak egy darabig.

Ez a vén ló persze nagy megnyugvást érzett, amint így emberkézbe adta magát, — szegény szeme mintha csak ezt mondta volna: „Igaz ugyan, hogy ti emberek nem ritkán ütöttetek-ver-

tetek engem, de így még sohasem marczangoltatok és a gyomromat se téptétek rongygyá. Biztosra veszem, hogy nem akartok megölni, ugy-e nem? Hisz' látjátok, én csak egy alázatos barom vagyok, néha bizony makacskodtam és lustálkodtam, de hát azért mégis mennyit dolgoztam már érettetek ezekkel a szegény csülkeimmel, melyek most olyan nagyon el vannak fáradva . . .” És a vén ló mind jobban lecsöndesült, úgy hogy az ember megigazíthatta nyergét és rendbe szedhette szármáját, miközben úgy tett, mintha nyájaskodnék vele, mintha czirógná, — pedig kissé gúnyos ábrázattal cselekedte. Azután, mikor már egészen rendbe jött a ló és a lovas is fölült a hátára, az a ronda szolgálélek tréfás mosolylyal kacsintott a közönség felé és kendővel bekötötte a ló szemét, hogy annál biztosabban fusson a halálba, közbe pedig valami ilyesfélét motyogott: „No várj csak öregem . . . Majd meglátod, mi lesz veled, ne félj vénség, ne félj . . .” — Oh! ha zsandárok nem volnának a világon, micsoda öröm, micsoda jámbor gyönyörűség lett volna annak a nemtelen pimasznak mosolygását pocskékká zuzni egy furkósbottal és mosolyával együtt egész fejét . . .

Istenem, azok a csinos seňorá-k itt a hátam mögött, milyen szépen kitámaszkodnak vala a páholyuk karfájára. Fehér mantillák, fekete mantillák, tornyos Carmen-fésűk és a sötét hajerdőkbe tüzdelt sárga virágbokréták milyen szépen megmozdultak. Mi kár, hogy az elmúlt időkől származó asszonyi cziczomaságok már csak itt jelennek meg, a vért lehelő arénákban; pedig mily csodásan ráillenek ezekre a finom és fehér kővérke arcokra, melyeknek oly fénytelen és oly meleg a fehérségük; mily remekül hozzá vannak válogatva ezekhez a hosszukás, nagyon fekete bársonyszemekhez, melyek a félig lehúnyt barnás

pillák közül oly lankadtan tekintenek elő. Mi kár, hogy a spanyol nők sehogysem akarják megérteni, hogy ez a fejdisz mennyi előkelőséget és titokzatosságot kölcsönöz arczuknak . . . Különösen egy halványkék ruhás fiatal asszony, huszonöt esztendő s szépségének teljében, tearózsás fejszalagjával és zubbonykájával, nemes formájú lomha csipőit olyan helyzetben hajlitotta az aréna felé, hogy lágy, simulékony ruhája a maga tökéletes szépségében mutatta meg az alakját; bátran mondhatta volna magáról, hogy ő nem más, mint a sápadt orczájú, barna señorá-nak eszményi személyesítője . . .

Egy pillanattal később a bekötött szemű szegény lovat, mely szüntelen ideges remegése mellett még mindig elegendő bizalommal volt eltelve, a tréfás szolga zablájánál fogva szégyenteljes áldozatul vezette a bika elé, mely szarvát tövig vágta a szügyébe.

A vén ló csaknem lábaim előtt dőlt a korlátnak, melyre támaszkodtam; átdöfött tüdővel terült el a homokon és a vér erős hullámokban bugyogott ki testéből, mint a víz a szivattyúból. És a ronda szolgálélek baromi sietséggel rángatta ki haldokló szájából a zablát, hogy egy másik vértanú állatra adja reá. A tömeg mindazonáltal kívánta, hogy gyorsan végezzenek a vonaglóval; a ronda szolgálélek vissza is tért a vén lóhoz és egy ócska kést erőltetett az agya velejébe, úgy hogy tisztán hallatszott, amint a koponyacsontok megroppantak. Egyetlen nyögés, egyetlen fájdalomkiáltás sem hangzott el: a ló csendesen halódik. Négy lába görcsösen megrándult, ez volt az egész; a szenvedő fej a földre hanyatlott; az eleven lény egyszerre megtért a legfőbb békébe, az örök mozdulatlanságba. A halál a maga nyugodt fenségéből mintha erre a siralmas roncsra is rácsöppentett volna egy keveset.

Ah ! vége volt, legalább ennek az egynek ! Mindentől megszabadulva, egy *tárggyá* változott, melynek már senki sem okozhat szenvedést többé.

És én, akinek még nincsen végem, akinek szemét a nagy iszonyat perczében bizonyára nem egy szolgálék fogja bekötni, én már mostan enmagamon kezdtem szánakozni és sokkal nyomorultabbnak éreztem magam, mint az a halott ló.

Azután elgondoltam, hogy a fizikai szépség az egyetlen dolog, ami nem csal, ami bűbajos gyönyörűsége a szemnek ; im ezt elgondolván, elfordultam az aréna homokjától és a világoskék ruhás, fehér fejszalagos, tearózsa-csokros, csinos señóra-ra tekintettem. . .

II

Öreg asszony.

Egészen meggörnyedve, egészen megtörve, hátán egy rengeteg csomó rózsét czipelve kapaszkodott egy hegyi uton fölfelé a szegény öreg asszony, a fényes nyári estén.

Magányos, elhagyott volt a hely, ahol találkoztam vele ; — magányos és szép volt a hely, mint egy álombeli paradicsom. Baszk földön történt, Guipuzcoa-ban, a zöld erdőkkel borított nagy spanyol Pyrenaeusok közepette. Köröskörül fönséges hegycsúcsok meredeztek ég felé ; csöndes erdő-mezüket még nem érinté emberi lény. Odalenn egy völgyecskében egy folyó vize szélesült tükörré ; páfrányon, borostyán indáin, frissen zöldelő júniusi lombokon kívül semmi más nem tükröződött benne. A langyos árnyékban és eleven vizekben bővelkedő vidék virágai szokatlan nagy-

szerűségben pompáztak, mintha királynőknek és tündéreknek útjára hintették volna őket díszítéssel.

De a nehéz terhét megtörötten czipelő szegény öreg asszony komor szemmel nézett maga elé és mindezekből az ünnepséges dolgokból nem látott semmit. Valami nyomorúságos vaczok felé igyekezhetett, ahol sem mosoly, sem öröm nem várja a visszatértét; kimerülten lihegve, keserves sietséggel haladt útján, fejét lehorgasztá és homlokán két ráncz mutatta szenvedését. Pedig milyen becsületes, milyen becsületes és jóra való kifejezés terült el az arcán! És e mellett milyen alázatos, milyen alázatos és megadással teljes volt a viselkedése! Amint meglátott, csupa udvariasságból egészen szélére szorult az utnak, mintha azt mutatná, hogy üdvös dolog, ha az olyan közönséges teremtés, akinek önmagát tartja, tiszteletből mennél távolabbra húzódik az ilyen előkelő lénytől, amilyenek engem nézett.

Istenem, mit tegyek, hogy ennek az alázatos öreg asszonynak egy kissé segítségére váljak? Mert amint az ő tisztességes, szenvedő szemével találkozott a tekintetem, hirtelen számalom támadt szivemben. De hát mit műveljek, ha nem akarom még jobban megalázní? Akármilyen keservesen czipeli is megöregedett hátán azt a nyaláb rőzsét, annak mégis nevetségesen csekély az értéke, könnyű volna hát így szólni: „Jó asszony, vesse el a terhét, itt van egy pár ezüst pénz érette.“

De attól tartottam, hogy megbántom vele; hiszen a száraz galyacskákat minő fáradsággal szedegette össze az erdőben, amig ekkora nyaláb lett belőlük. Különben mennél tovább néztem, annál kevésbé mertem alamizsnával megkínálni; ruházata toldott-foldott volt, de tisztaság és tisztas-

séges; bizonyára nem volt koldus, hanem valami szerény telkes gazdának az anyja, amolyan mezei munkásasszony, akinek életét verejtékes munka emésztí; olyan nagyanya lehet a házban, akinek a nyers parasztembereknél megvetés az osztályrésze, a halálát is alig várják, csak hogy megszabaduljanak tőle.

A környezet pedig, melyben az öreg asszony magányos terhét vonszolta, — a környezet szép volt, nyugodt, paradicsomi csöndességű. Mintha egy boldogságos tájon járt volna az ember és azoknak a kiváltságos, ritka pillanatoknak egyikét élvezte volna, amikor az élet ittassága lelkesíti, de ugyanakkor az évszaknak, az órának, — a nyugodt szép esti órának varázslatosága is erőt vesz rajta.

Közelben-távolban, mindenütt бүккердők tornyosultak, és az égbe nyúló magasságtól kezdve le egészen a füvesvirágos mélységekig, le egészen a vizekig, egyforma üde lombbal volt elborítva minden. Alattunk ott volt a virágszigetecskékkel tarkázott folyó, melyben a hegyek ormai tükröződtek; a szigetecskék, mint megannyi virágkosárka, mindenféle nagy violaszín gombos bogáncsokkal, rózsaszínű szirontákkal, meg mit tudom én micsoda fehér ernyőbe nyilott vízi növényekkel voltak körülözögetve. És mindjárt az utszél mellett hatalmas televényföld következett, vastagon borítva olyan mohával és moszatokkal, amilyenek csak régesrégől fogva békén hagyott földben teremnek meg; ez a televény mindenesetre olyan régi, mint maga a világ — behúzódik a rejtelmes бүккfaboltozatok alá és a hatalmasan összebogozott szürke erdőségben eltűnik szem elől. Szinte érezte az ember, hogy ezt a finom szőnyeget kezdet óta csak pásztorok taposták a nyájaikkal, és elmúlt

időknek békéje szeliden ülte meg az egész zöld tájat . . .

Sajátságos, de való igaz, hogy a falusi ember nem képes megérteni azt a paradicsomot, melyben él, de még meg se látja — ez az öreg asszony is minden bűvös-bájak közepette olyan sanyaruan vitte nehéz rőzseterhét, mintha egy városnak komor falai közt járdogálna.

Most hegynek kezdett kanyarodni az út és nagyobb lett a meredekség; az asszony mintha szagatatottabban, keservesebben tipegne tovább, és a holt fateher alól fáradságszülte sóhajt hallók előtörni... Ugyan még meddig tart az útja? És mit tegyek, mit eszeljek ki segítségére?

Hál' Istennek, végre elértünk a falu, egészen közel járunk hozzá, még csak egyet kanyarodunk, — ez biztos az ő faluja, fáradságos útjának végső pontja. Hirtelen kiszélesedő erdős hegyek között nagy magasságban fekszik a falu; a hajdani baszk stylusban épített templomtorony és a kis házikók a régiség érzetét keltő fekete árnyképekben rajzolódnak; két-háromszáz esztendő óta bizonyára nem mozdult itt semmi, a szorosan egymás mellé rótt házikók elócskultak, eső és nap heve egyformán koptatja-senyveszti őket; és mindez mintha valami magas művészettel volna elrendezve, a szemnek annál nagyobb gyönyörűségére.

Csak hogy mind e gyönyörűség majdnem egyes-egyedül az idegenek számára létezik, már akik arrafelé jártokban minden finomságát rava-szul ki tudják élvezni; de akik ott születtek és ott halnak meg, azok nem jönnek rá a nyitjára. És az eszményi helyek igen sok szomorúan tengő életet rejtenek magokban; igaz, hogy néha-néha egészségesen pezsgő fiatalság is megterem ottan, de az is nagyon rövid lélegzetű — és annál több a koránérett, siralmas, gyámoltalan vénség. . .

Meglassítottam lépteimet, hogy a terhet vonszoló öregasszonytól ne maradjak el megszire; csaknem egészen mellette haladtam tovább.

A remek esti órában, a szürkességbe vesző nappalnak haldoklásakor együtt léptünk bele ebbe az eldugott faluba, röviddel angelus előtt. Két, három sötét utca, két, három parányi bódé, melyben parasztczipőt, asszonyrokolyát, öszvérszerszámot s holmi egyéb kezdetleges dolgokat árultak, — ennyi volt az egész; odább a tisztes templom, mellette a temető és a labdázó térség. Köröskörül pedig, ameddig csak ellát a szem, mindenütt a Cantabres hegységnek hangtalan magánya látszik; nagy bükkerdőivel a világ többi részeitől minden oldalról elzárja ezt az antik embercsomót.

Hát bizony csak semmit sem tettem a szegény öreg asszony jóvoltáért, akit a véletlen szinte utitársul szegődtetett mellém. Már most itt belebuvik valamelyik sötét kis házacskába és terhét a kuczkóba rakja; bizonyosan kelletlen arczok fogadják és hol egy, hol más támad rá nagy nyerseséggel, mert bizony az ilyen megvénült lélekkel, aki már nem dolgozik többé, így szokott az lenni. Terhét lerakva, az öreg asszony beledől nyomoruságos éjjeli vaczkába. Holnap persze megint csak elülről kezdődik a halált váró haszontalan élte, és kedvesség, gyöngédség nélkül folydogál tovább egészen addig a szorongással teljes óráig, mely az utolsó lesz Oh! te tisztességes tekintetű boldogtalan öreg asszony, mekkora szálnalmat ébresztettél szivemben, amikor meghallottam sóhajodat, melyet a meredek úton a fáradtság szakasztott melledből!

De az elhagyott utca végén im egy gyermek tűn elé, ide-oda topog a fekete kövezeten és mintha ezt az öreg asszonyt várná, mintha elébe akarna rebbenni. Mikor aztán megismeri, neki

iramodik, kezeit feléje nyújtja és elkiáltja magát: „Amona!“, ami a baszkok nyelvén annyit jelent, mint: „Nagyanya!“ Rongyokba bujtatott két vagy három éves kis baba volt, beteges, hitvány gyermek, de mégis *őhöz* hasonlított: ugyanaz az arcz-kifejezés, mint az öreg asszonyé, ugyanaz a becsületes szem, ugyanaz a jó tekintet. Ez a kis lény mosolyogva kezd bele a folytonos nyomorgással és alázattal teli életbe, melyből nagyanyja már kifelé indul...

— „Amona!“ (Nagyanya!) — Az öreg asszony kitarja karjait a gyermek felé, és gyöngéd örömtől lelkesedő arcza abban a szempillantásban ragyogóvá változik át. Mit bánja a hosszú utat, többi hozzátartozóinak durvaságát, ha egyszer ez a piczinyke ember szereti őt? A szenvedés szántotta ránczok egyszerre elsimulnak, a fáradtság sajtolta sóhajokat mintha ketté vágták volna; egy mosoly egészen elváltoztatta az öreg asszonyt. És bizonyára megsejtette szánalmamat, mert felém nézett, mintha meg akart volna győződni, hogy csakugyan látom a gyermeket és a szeme mintha így szólt volna hozzám: „Nézd csak ezt a kicsikét, ugy-e imádandó, ugy-e joggal lehetek büszke rája? No hát merjed még mondani, hogy szánandó vagyok; hej, akinek ilyen ni az unokája, sose kell azt megsajnálani...“

Hiu részvétemet szorosabbra fogva, tova indultam, amikor fent a toronyban megcsendült az angelus. Az öreg asszony pedig meghallva a harang szavát, keresztet vetett magára, fejét lehajtotta és orcájára kiült az a mélységes, az az eleven naiv hit, mely sem az aggság, sem a halál előtt nem szokott megingani.

Oh! akkor, ott annak az elveszett helynek békéjében, mely az erdők közepette a nyáresti alkonyatban aluvóra készült, engem örökkön

bolygó embert, aki csak egyetlen estére jöttem ide, az egyszerűségnek és mozdulatlanságnak helyére, engem elfogott a vágy, hogy megalázzam magam és imígyen szóljak: „Jó öreg asszony, már most a te szived essék meg énrajtam, és mondj egy imát nyugodalmamért, mert lásd, kettőnk közül én vagyok a nyomorultabb, a végtelenül nyomorultabb...”

Kőfal az ablak előtt.

Három tagja volt az együtt élő kis családnak: anya, lánya, és az anyának egy öreg, nagyon öreg nagynénje, aki csak nemrég költözött hozzájuk. Ott laktak az udvar mélyén, szerény kis lakásban.

A leány még nagyon fiatal volt és tizen-nyolcz esztendőskorának tűnékeny üdeségében pompázott, amikor a balsors arra kényszerítette őket, hogy családi házuknak ebbe a legtávolabbi zugába zárkózzanak. A régi, kedves lakóhelynek az élettől pezsgő utcára szolgáló egész többi részét idegeneknek kellett bérbe adniok, azok pedig nem törődve a hagyománnyal, profán kézzel nyultak mindennekhez, ami csak régi volt a házban és kipusztították belőle az emlékeket.

A régi időknek nagyobb fényűzéséről tanuskodó butorokat a bíróság adatta el és a három női lény ezt az új kis remeteszálonját csupa olyan dolgokkal rendezte be, amelyeken meglátszott, hogy nem egészen illenek egymáshoz. Ősökről maradt ereklyék, padláson felkutatott ócskaságok, családi ódonságok: ezekből állt a berendezés. De

azért nagy hirtelen megszerették ezt a szerénynél is szerényebb szalont, melynek már most az volt a rendeltetése, hogy hosszú téli estéken egy kandalló mellé, egy lámpa köré gyűjtse mind a hármójukat, ki tudja hány esztendeig. Jól is érezték magukat benne, mert a kis szalónnak családias, bizalmas volt a levegője. Igaz, úgy tetszett nekik, mintha némikép be lennének zárva, de ebben a bezárkózottságban még sem volt szomorúság, mert az egyszerű muszelin függönyökkel körített ablakok napsugaras udvarra szolgáltak, az udvarnak alacsony kőfalai pedig jerikói loncztól és rózsafáktól nyertek elevenséget.

Lassanként elfelejtették a régi kényelmet, a régi fényűzést, és a maguk szerény szalónjában boldogok voltak. Történt azonban egy napon, hogy olyan hirt hallottak, mely komor megdöbbenésbe ejtette őket. A szomszéd két emeletet akar rakatni a földszintes házára; ennek pedig az lesz az eredménye, hogy az ő ablakaik elé magas fal fog tolakodni és az udvarból kiszorítja a levegőt, kiszorítja a napsugarat . . .

Ez a csapás minden eddigi viszontagságnál fájdalmasabban érintette lelköket, az pedig, sajnos! nem volt módjukban, hogy elhárítsák maguktól. Az elmúlt bőséges időkben csekélység lett volna megvenni a szomszéd házát; de erre most nem is gondolhattak! Szegények voltak, nem maradt más hátra, mint fejet hajtani.

*

Egyik köréteg a másikra rakódott hát és a három nő szorongva nézte, mint emelkedik a fal mindig magasabbra. Gyászos szótalanság ütött tanyát köztük, és minél inkább nagyobbodott a homályt terjesztő kőfüggöny, a kis szalón is annál szomorubb lett napról-napra. A függöny pedig

mindig magasabb lesz, és nemsokára egészen elfődi a kék eget és az aranyos felhőket, mely háttér ezelőtt oly szép ellentéttel borult rá a zöld ággalboggal benőtt alacsony falra! . . .

A kőművesek egy hónap alatt befejezték munkájokat és elmentek, de az a faragott kövekből összerótt sima felület ott maradt utánuk. Szürkés-fehérre meszelték azután és a fal majdnem olyanak látszott, mint a homályos novemberi égbolt, mely mindig olyan, mint a halál; — a következő nyáron pedig a rózsatövek és a bokrok kizöldültek ugyan a fal árnyékában, de olyan satnya, olyan beteges volt a leveleik színe, mintha vérszegénység vett volna erőt rajtuk.

A juniusi és juliusi meleg napsugár ezután is csak belátogatott a szalónba, csakhogy reggel később köszöntött be és este korábban távozott, mint annakelőtte; az őszi alkonyat is egy egész órával korábban állított be és egy órával korábban hozta magával a mindeneket átható, szürke szomorúságot.

Igy telt az idő, így multak a hónapok és az évszakok.

Este felé, amikor már későcskére járt az óra, a három nő egymás után tette félre a himzését vagy varrását, de a lámpát még nem gyújtották meg egy darabig. Ilyenkor a fiatal leány — aki nem soká lesz már fiatal leány — mindig azt a falat nézte, mely az ő egykori égboltozatja helyén meredt a magasba; sőt ném ritkán valami mélabús gyermekesség vett erőt rajta, mely mindig vissza-vissza tért, mint a rabnak rögeszméje. Mélabús mulatsága abban állott, hogy kiválasztott magának valami helyecskét, és onnan nézegette, hogy a rózsafák ágai és a bokrok csucsai hogyan miképen rajzolódnak a festett kőfal alkotta szürkés

háttérre; azután azt iparkodott elképzelni, hogy az a háttér valami égbolt-féle, mely lejebb szállott és most közelebb van, mint a valóságos égbolt. Olyan volt ez a mélabus mulatság, mint azoké, akik éjjelente az álmok határozatlan látományai-ban kedvüket lelve gyönyörködnek.

*

Valami örökség élt a reményükben, melyről sokat beszéltek a munkaasztal mellett, amikor esténként lámpájukat körülülték. A remény elérhetetlennek látszott és csak mint egy álom, mint egy tündérmese rezgett a lelkükben.

Azt azonban elhatározták, hogyha megkapják az örökséget, akkor bármi áron megveszik a szomszéd házat, azonnal lehordatják földszintesre, mindent a régi mivoltába helyeznek vissza és a kedves rózsafáknak visszaadják a régi napsugarat. Földig rombolni a falat: ez lett az ő egyetlen földi kívánságuk, egyetlen keservük.

Az öreg nagynéni pedig folyton csak mondogatta:

— Kedves leányaim, arra kérem az Istent, hogy még csak azt a szép napot engedje megérnem! . . .

*

Az a bizonyos örökség azonban sehogysem akart megérkezni.

A fal sima fölületére időjárástával feketés csíkokat rajzolt az eső; a nagy V betűhöz vagy a magasban szállongó madár bizonytalan árnyához hasonlító esőnyomokat nagy, igen nagy szomorúság volt látni. A fiatal leány pedig mindennap soká, nagyon soká nézegette őket . . .

*

Egyszer nagyon meleg volt a tavasz, úgy hogy a rózsafák a fal vetette árnyék daczára is

korábban virágoztak és a virágjuk is teljesebb volt, mint rendszeren szokott lenni. Egy ily nagyon meleg tavaszi estén történt, hogy valami fiatal ember jelent meg az udvar mélyén és néhány estét a három vagyontalan hölgy asztalánál töltött. Átutazóban volt, és közös barátaik ajánlották a három hölgyhöz, a háttérben pedig valami házassági terv lappangott. A fiatalember szép volt; vonásait a szabad tenger erős levegője pirította barnára.

Csakhogya fiatal ember nagyon is valószínűtlennek tartotta azt a bizonyos örökséget, nagyon is szegénynek találta a fiatal leányt, a ki különben nagyon is sápadt volt már, mert nélkülözte a világosságot.

A fiatal ember egy ideig napsugárral, erővel és étellel töltötte meg a kis szalont, de csakhamar elment és nem jött vissza többé. A fiatal lányon pedig, a ki már menyasszonyának gondolta magát, az ő eltávozása után valami néma és benső halál-érzelem kezdett elhatalmasodni.

*

És az egyhangu esztendők egymásután tűntek el az idő tengerébe, mint a mitsem érző folyóvizek; így mult el öt év; azután tiz, tizenöt, sőt husz. A hozománytalan fiatal leánynak is lassanként elmúlt az üdesége; haszontalanul, senkitől sem méltatva figyelemre. Az anyának fehér lett a haja, az öreg nyolczvan éves nagynéni elgyöngült. Folyton a fejét rázogatta, és egy kopott karosszékben folyton ott ült az elhomályosult ablak mellett; tiszteletet gerjesztő arczéle pedig oda vetette árnyékát az esőmosta falra, mely az udvar ágas-bogas bokrai alatt sötétes márványszint öltött magára.

Igy öregedtek ők meg mind a hárman, és

a fal, a kérlelhetlen kőszívű fal mindig a szemük előtt volt. A rózsafák és a bokrok is megvénültek, de a növénynek megvénülése sosem olyan komor, mint az emberé, mert a növény mégis minden tavaszkor megifjodni látszik.

— Oh! leányaim, szegény leányaim — mondogatta egyre a nagynéni az ő megtört hangján, melylyel égy mondatot sem tudott már egy lélegzettel végig elmondani; — ah! csak megérhetném . . .

És csontos kezeivel fenyegetve mutatott az annyi keservet okozó kőfalra.

*

Az öreg nagynéni már tiz hónapja meg volt halva és a kis szalónban betölthetlen üresség maradt utána. Megsiratták a kedves nénit, amikor az a bizonyos örökség egyszerre csak megjött és nagy fölfordulást idézett fel, mivel már senki sem számított rá.

A negyvenéves vén leány annyira megörült a visszatért gazdagságnak, hogy egyszerre fiatalnak érezte magát.

Már most egy perczig sem tűrnek lakót a házukban, hanem egészen úgy fognak berendezkedni, mint azelőtt voltak. De azért ezután is csak ez a kis szalón lesz a kedvencz szobájuk, mert már most tárháza lett az emlékeknek, és ép úgy tele lesz vidám napsugárral, mint annak előtte. Hisz' ez a börtönfal már most olyan, mint a legyező: megsemmisíthetik, amikor akarják; nem kell hozzá más, csak pénz, annak pedig bővében vannak.

*

Husz gyászos esztendőnek kívánsága végre beteljesült; a fal ledőlt. Április havában történt ez, mikor a langyos szellők beköszöntenek és a

nappal mind hosszabbra nyúlik. A leomló kövek egymáshoz koppantak, a munkások énekeltek, a leváló vakolat porfelhőbe burkolta az udvart és a fal csakhamar eltűnt a föld színéről.

A második napon estefelé elmentek a munkások és minden elcsöndesült. Anya és leánya az asztaluk mellé ültek és elcsodálózkodtak, hogy ime, milyen késő van már és mégis milyen jól lehet még látni; lámpát sem kell gyújtani a vacsorához. Az udvar rózsafái mögött megint az ég boltozata látszott és a régi idők visszatérte egész furcsának tűnt föl előttük. Azt hitték, örülni fognak, pedig öröm helyett mindössze valami határozatlan, de nem kellemes érzés volt az, amit éreztek. Kis szalónjukban egyszerre nagyon is sok lett a világosság, és mindenben valami szomorú ragyogásféle rezgett. . . . azután az a szokatlan üresség odakint . . . a kimondhatatlan változás. . . . Álmuk beteljesült és ime, szavuk elállt; mindketten magukba mélyedtek, valami folyton növekvő mélabú nyűgözte lelküket, úgy hogy nem szóltak semmit és a vacsorájukhoz sem nyultak hozzá. A két szív mindjobban összeszorult; úgy érezték magukat, mint akik valami nagy szerencsétlenség után vannak, mint akiket valami sötét, reménytelen bánat kinez, amelyet csak a halottak hagynak maguk után.

Végre észrevette az anya, hogy lánya szemei könnyektől kezdenek elhomályosulni; ki is találta a ki nem mondott gondolatot, mert ő is ugyanazt gondolta.

— Hiszen újra megépíthetjük, — mondá tehát az anya. — Nem is lehet valami nagy mesterség megint olyanná építeni, amilyen volt. Talán megpróbáljuk; ugy-e lányom? . . .

— Erre már én is gondoltam, — felelé a leány . . . De mégsem érne semmit, mert látod kérlek: *nem lenne ugyanaz, ami a régi volt!* . . .

Oh Istenem! Mi oka e kívánságnak? hisz' épen ő, leginkább ő kívánta a megszokott kép háttérének megsemmisülését, mert az a háttér valamely tavaszon egy bizonyos szép arcú fiatal ember fejét, azután annyi télen át a holt nagynéni tiszteletet gerjesztő arczélének körvonalait mutogatta . . .

És most, amikor eszébe jut neki ez a madár árnyékhoz hasonló, lassu esőcsöppek rajzolta bizonytalan alak, melyet soha, soha többé nem fog látni, — most hirtelen rettenetes fájdalom marcangolja szívét; a fal mindörökre romba dőlt és ő olyan keserves könnyeket sír, amilyeneket még soha életében nem sirt eddig . . .

Kis gyermek halálára.

1894 december 5.

Amit most le fogok írni, azoknak szól, a kik a temetőben álldogálva nézegetnek egy-egy frissen elhantolt gödröcskét, melyen még ott vannak az első fehér csokrok, és szívök legmélyét marcangolja a keserves kín, ha eszükbe jutnak az őszinte szemecskék, melyeknek az iszonyatos föld alatt ki van aludva világuk . . .

Oh! micsoda észbontó komor rejtély a kis gyermekek halála! . . . Miért épen ők, és miért nem mi, akik már végeztünk és oly szívesen menénk? . . . Vagy hát minek is jöttek, ha olyan

hamar vissza kell nekik térni és az igazságtalan büntetést elszenvedni, melynek neve haláltusa?... Fehér sirhalmaik előtt eszünk és szívünk egyaránt tiltakozik, lázadó búbánattal, közepette a sötét-ségnek . . .

*

Az a kedves kis lény, kinek emlékezetét kissé meg akarom hosszabbítani, hogy róla beszéljek, egyetlen fia volt Sylvestre-nek, — egy cselédünknek, a ki tíz év után csaknem tagja lett a családuknak.

A kis fiu csak kétszer látta a földi nyarat. Selyemsárga haja minden fésűvel daczoló, kaczer kis fürtökre oszlott; a bábuknak is ilyen hajuk szokott lenni. Arczának színe olyan volt, mint a bengáli rózsa, vonásai mint az angyaloké; szájacskája mindig nyitva, álla kissé befelé álló, a mi valami imádandó naiv kifejezést adott neki. Különben egyike volt a legvidámabb ártatlan babáknak; meglátszott rajta, hogy rendkívül jól esik neki a létezés, a lélegzés, a mozgás; tele volt étellel és üde egészséggel; gömbölyű, izmos teremtés, mint valami pogány Amorka.

De legtöbb báj mégis a szemeiben lakozott, a homlok bolthajtása alatt meglehetősen mélyen ülő nagy kék szemeiben, e világnak minden dolgaira folytonos csudálkozással tekintő, nyíltsággal és bizalommal teljes szemeiben . . .

*

Ezen a szürke deczemberi reggelen Párisban voltam egy vendégfogadó szobájában. Észak felől jöttem és néhány nap óta semmi hirt sem kapván hazuról, a postáról elhozott leveleim közül találomra fölnyitottam egyet, mely legelsőnek akadt a kezembe. — Kezdődött pedig imígyen: „Tegnap

este nyolcz órakor rettenetes kinok közt halt meg az aranyos kis Roger. Mindnyájan siratjuk, Sylvestre-t szájalom nézni ...“

... Fölugrom és gyorsan kezdek föl-alá járkálni, mintha egy metsző testi fájdalom nem hagyna nyugtomat ... Azután tovább olvasom, hogy megtudjam, mint történt a dolog; hát a torokgyík végzett vele egy-két óra alatt és majd eszüket vesztették, akik körülötte voltak.

Ujra sétálni kezdek; a szobában levő tárgyak élesen szemembe tűnnek, és csodálkozni kezdek, hogy milyen csúf itt minden; hogy tulajdonkép miért is töröm a fejemet, azt magam sem tudom; azután tovább rugdalok egyetmást, ami a lábam alá kerül, — mert idő kell hozzá, a mig megértem, hogy mindaz kegyetlen valóság, a mit olvastam; lassankint csakugyan megértek mindent, azután nem látok semmit, mintha felhő ereszkedett volna eléem — és sirok ...

Arra még sohasem gondoltam, hogy ez a kis Roger meg is halhat ... És azt se hittem volna, hogy ez a csöppség ennyire a lelkemhez nőtt, nem hittem volna, hogy ennyire szeretem!... De hát hiszen azt sem igen tudjuk, hogy mért szeretünk egy ilyen kis lényt, aki alapjában véve se ingünk se gallérunk, és miért nem szeretünk egy másikat, a ki pedig közelebb áll hozzánk ...

•

Egy sürgönyt is kaptam, mely már két nap óta hevert a postán: „Bajban vagyok. Kis Roger-nk meghalt. — Sylvestre.“

Megnézem, mikor adták fel. Hiszen mindez már tegnapelőtt történt! Ma este temetik és már most teljes lehetetlenség, hogy idejében odaérjek és megláthassam a kedves arcocskát, ha sápadtan is és megmeredten ...

*

Roger Couëc: mindig ezt a nevet mondta, ha azt kérdezték tőle: „Hogy hívnak kis fiú?” (A kis Roger: Couëc-re rövidítette az atyja. nevét, azt a bretagnei nevet, mely gránitkeménységű mássalhangzókból van összealkotva.) Mindig olyan kedvesen komikus volt, mikor ezt a Couëc-et kiejtette, hogy többször is megismételtették vele — s ma, amint ezt a gyermekes szócskát megtalálom, amint meg hallom csendülni az emlékemben, szörnyű rosszul érzem magamat mellette.

*

Itt Párisban, ahol meg kellett állnom, ezer a végezni valóm, csupa előre megbeszért találkozás; barátaim ebédre várnak, ügyesbajos emberekkel fontos dolgokat kell elintéznem . . . De ez már most mind semmi; még arra sem gondolok, hogy értesítem az embereimet; csak minél előbb távozni akarok, hazamenni a házamba — ahonnan pedig mindörökre hiányzik az a kis virág, mely Roger Couëc volt.

Csakhogy este előtt nem megy vonat, melylyel haza utazhatnám, tehát egy egész siralmas hosszú napot avval kell töltenem, hogy vagy itt ülök a szobámban, vagy kimegyek az utcára, kóborolni . . .

*

„Bajban vagyok. Kis Roger-nk meghalt.” A lassan tűnő órákat azzal töltöm ki, hogy ezt a két nyaras életet végig gondolom magamban; — az első megdöbbenés okozta fásultság után következő minden pillanat mélyebben gyökereztetni bennem a tudatot, hogy immár mindörökre vége lett neki . . .

Oh! amikor elmentem a szülőinek lakása előtt, és ő utánam akart eredni, milyen hangon

mondogatta az udvarunkban: „Messieu! messieu!” (Mert engem monsieur néven ismert.) És azután mily vidáman tötyögve jött mellém... Ennek már most vége!...

Különösen egy rózsaszín flanell ruhájára emlékszem, melyet így ősz felé hordott; fehér „La Vallière” nyakkendőcskéjének mind a két végére egy-egy kínai virág volt himezve és csokra hol elől, hol hátul fityegett a nyakán, sárga hajának göndör fürtöcskéi alatt...

Istenem, ha arra a rózsaszín ruhán fityegő nyakkendőcskéjére gondolok, úgy elszorul a szívem, hogy sirni szeretnék.

*

Nagyon eleven fucska volt a kis Roger, de sohasem dühösködött oly csunyaúl, mint annyi más kicsi gyermek szokta; ha ellenkeztek vele, például nem engedték a pocsolójában lubiczkolni, vagy pedig kivettek a kezéből egyetmást, a mit eltört volna, bizony ő is elkezdett sikongani és kövér könyeket hullatni, de ezt csak elszontyolódásból tette és úgy nézett az emberre, mintha mondaná: „Hát csakugyan ilyen igazságtalanul bántok velem? jaj, micsoda sok bajom van nékem!” Ilyenkor olyan megenni való kedves volt, hogy mégis mindig megtették a kívánságát. Most pedig bizony szívesen adnánk egy-egy csomó napot az életünkből, ha még ilyen apró keserőségeket sem okozgattunk volna neki.

Néha abban a hiszemben volt, hogy valami nagyon fontos dolgot kell végeznie, és ha ilyenkor megállították útjában, akkor pompás komolysággal nézett szemünk közé, egy szót sem szólt, hanem homlokát összeránczolta és karjával odább tolva a háborgatót, útjára tért; — ilyen bájos fontoskodást szoktak tettetni a cziczák, mikor

nagyon sietnek valamerre és nem érnek rá megállni, ha hívogatjuk őket.

*

Ennek a kis Roger-nek olyan szemei voltak, mintha nem is földi lény lett volna; rendesen valami csöndes, bizodalmas jókedvben mosolyogtak, de egyes röpke pillanatokra rendkívüli mélység tükröződött bennök. Csupa lüktető élet volt a kis fiú, a növekedés és nevetés gondtalan boldogságától duzzadó; de amint így visszagondolunk reá, úgy látjuk magunk előtt, mintha a szemei mindig kérdeztek és könyörögtek volna, és mintha folyton valami fekete holnap nyugtalanította volna őket . . .

És az a könyörtelen bamba kaszás ember ilyen lényeket válogat ki, hogy sirgödreit megtöltse velük . . .

*

Egész éjjel utaztam és másnap, december 6-án, egy téli reggelen, értem haza. Ott találtam szobámban a szegény Sylvestre-t, amint épen tüzet rakott. Láttomra azonnal zokogni kezdett és egy egyszerű, gyermekes mondatot rebegett, melyben azonban minden benne volt: „Elvesztettem a kis Roger-met.“ És ebben a fagyos szobában, melyben a kelő nap és egy égve felejtett lámpa terjesztett világosságot, elmondta a kis gyermek utolsó óráit, akit én is ép úgy siratok, mint ő maga.

Olyan váratlanul, olyan durván támadt rá a Halál! Csupa élet volt a gyermek, küzködött is hatalmasan, de kis kezeit megragadta a szenvedés és ő odalett . . . „Egészen az utolsó pillanatig, mondá Sylvestre, felém nyujtogatta a karjait, hogy ölbe vegyem; reám akaszkodott, talpra akart állni, nem akart meghalni . . .“

A szívet tépő dolgokat hallgatva, hirtelen eszembe jutott egy eset, mely tavaly nyáron történt. Egy este azt a hirt hozták, hogy a kis Roger haldoklik. Futok a szülőihez; a fiucska anyja térdén ül, piros, mint a pipacs, egész testében remeg és orcája nedves a könnyektől; ujjaimat erősen megszorítja a kis kezével, azután könyörgő szemével rám pillog, mintha mondaná: „Képzeld csak, mi történik velem! . . . Ha tudnád, milyen nagyon félttem, hogy megfulladok! . . .” A dolog nem volt komoly, csak a nyeldekölője bicsaklott meg; kis gyermeknél gyakran megtörténik. De tekintetében benne volt az a végtelen szorongás, hogy ő ime milyen kicsiny, milyen gyöngye jószág, és remegve érzi az ismeretlen komorságok fenyegetéseit . . . És amint ezt elgondolom, a maga rettenetes valóságában áll előttem a könyörgéssel és rettegéssel teli tekintet, melylyel atyja felé tárja karjait és „nem akar meghalni . . .”

Ugy látszik, hogy amikor annak az átkozott vén kaszás embernek megengedtük, hogy elvigye a kis fiút, bizony megcsaltuk azt a védelmünkbe vetett megszokott naiv hitét, mely szemeiből ki volt olvasható. Néha olyan kifejezése volt arcának, hogy leírhatatlanul rosszul leszek, ha így megelevenedik az emlékemben . . . És azt hiszem, hogy az ő szerény rangja is nagy mértékben növeli a fájdalमत, melyet vesztén érzek: mindenesetre kevesebbet siratnám, ha herczegfi lett volna.

*

— Oh! bizony, nem feledkeztek meg róla, mondja tovább Sylvestre. — Az egész környék eljött, — és annyi csokrot, annyi koszorút hoztak . . .

Különben gyászolja őt az egész ház, melyben sem röpke kaczagása, sem az a bájos kis

hangja, sem tötyögő lépései nem fognak hallatszani többé.

*

Csöndben fogyasztjuk el a reggelinket ma, hazatértem napján. Sylvestre a rettenetes napok óta ma először végzi rendes dolgát; szemei pirosak a könytől, amint kiszolgál bennünket.

Az elmúlt nyáron Roger gyakran megjelent családi ebédlőnkben, amikor étkeztünk. Először csak az udvarból hallottuk tötyögését, amint a virágágyak között sietett hozzánk; azután rózsaszínűen, mosolyogva jelent meg az ajtóban, kissé tétovázott és szemeivel engedelmet kért a belépésre, mintha abban a buksi fejcskájében már is benne lett volna a tudat, hogy úgy minden czeremonia nélkül még sincs joga beljebb kerülni. Akkor aztán hivogattuk: „Gyere csak, gyere csak, Roger Couëc!” És a gyermek katonásan masirozva jött be: „Egy! kettő! Egy! kettő!” Azután az egész reggeli alatt folyton az apja körül kergetőzött és hátráltatta a dolgában, a mi nem volt egészen rendjén való. Mikor a gyümölcsre került a sor, oda ült a Sámuel fiam mellé — aki három esztendővel idősebb nála és úgy szerette, mint a legszebbik bábuját — és annyira neki bátorodott, hogy egy-egy szem cseresnyét, vagy epret szépen belecsusztatott az összezsúcsorított bizodalmas kis szájába.

*

Reggeli után fölkelek és a házunk mögött mélyebben fekvő második udvarba megyek, mely a cselédségé és rendesen napsugaras. Ebbe az udvarba néhány lépcsőfokon jut le az ember, és én nagyon sokszor fordultam meg benne az alatt az ürügy alatt, hogy megnézem az üvegházunkat, valójában pedig azért, hogy megöleljem

Roger Couëc-et, a ki rózsaszínű ruhájában, és kínai selyem nyakkendőjével rendesen ott lebzselelt.

A kis fiu azonnal hozzám sietett, mihelyt megpillantott; megfogta kezemet, hogy magammal vigyem, — néha megesett, hogy nem volt kedvem magammal vinni, de szölongató hangocskájának ilyenkor se tudtam ellentállni; olyan lelkendezve szaladt utánam, a két udvart elválasztó kissé meredek lépcsőn olyan buzgalommal mászott föl négykézláb, hogy mégis mindig megfogtam a kezecskéjét és vittem az üveg-házba . . .

*

Este van, szomorú visszatértem után az első est.

Dolgozószobámban íróasztalom fölé helyezem a kis Roger képét, egy aranyos, rózsaszínű keretbe, mely ép oly rózsaszínű, amilyen a ruhája volt. A fényképet ő maga adta volt nekem; egy napon kezébe adták és azt mondták neki: „Vidd oda *Missieu*-nek.” Ő pedig hozzám jött és félénk, de nagyon finom arczkifejezéssel adta ide a papírlapocskát; kedves esetlenséggel tartotta a két kezében, mert hiszen jól tudta, hogy tulajdon képmását nyújtja felém.

Most Sylvestre lép a szobámba és hozza a szépen kimosott és kivasalt „La Vallière” nyakkendőcskét, melyet kértem, hogy nekem adjon. „Khinában vettem, mondja, matróz koromban.” Oda kötöm a fénykép keretére, egy fehér virággal teli faág köré.

A kép, legalább egy ideig, mutogatni fogja ezt a rövid éltű angyalarczot, mely oly gyorsan tűnt bele a nagy sötétségbe. Még egynehány esztendeig mutogatni fogja azt a megmagyaráz-

hatlan valamit, mely ebből a gyermeki tekintetből kisugárzott.

*

Egy második nap is elmúlt.

A reggeli szürkességben kimentem a második udvarba és ott láttam azt a kimosott szegény kis rózsaszínű ruhát, melyet kötélre akasztottak, megszáradni; ujjai lefelé lógtak és himbálóztak a levegőben. Ezentul olyasvalami összehajtogatott tárgy lesz a ruhácska, melyet megőriznek — egészen addig a napig, amig későbbi években már senki sem fog emlékezni többé a gyermekre, aki viselte . . .

Azután betértem Sylvestre lakásába és egy polczon szomorú sorba szedve megláttam a szerény játékokat, melyeket ismertem; ott volt a fiucska falova, nagy kecskéje, melyeket annyira kedvelt, és puskája, amelylyel katonásdit játszott . . .

Emlékszem, hogy egy képes könyve is volt neki, tele színes madarakkal. A fiucska fáradhatlan kitartással nézdegélte őket és a könyv lapjait forgatva, ujja hegyével egymás után rájuk muto-gatott és avval a nevetséges komolyságával mon-dogatta, hogy melyiket minek híjják. Minden ma-dár között legjobban tetszett neki a gólya, Isten tudja miért; szinte tombolt örömében, ha ez a madár került sorra, és diadallal kiállította: „Ni, a góla!”

A legcsekélyebb és legjelentéktelenebb dolog is szenvedést okoz mostan, ha eszünkbe juttatja a flucskát.

*

Dél felé világos napsugár hasítja szét a reggeli ködöt, s a fényes nap csakhamar fennen

tündököl a felhőtlen égen. A gyászoló Sylvestre-rel a temető felé zarándokolok; a fasorokban valóságos áprilisi idő járja.

Ime itt a helye, a hol a mi Roger-nk pihen; a sir még nincs fölhintve, — és megérzik rajta, hogy tegnap történt a temetés. Azonban a frissen fölhányt földet, a kövér, szörnyüséges televényt virágágy fűdi: csupa virágcsokor, mely a könnyű koporsót követte és még alig indult hervadásnak.

Tehát ide, a virágok alá rejtőzködött a kis teremtés mindörökre és alattuk fagyott meg az az őszinte kis mosolygása . . .

*

Elmulik még egy nap, és elkövetkezik az első vasárnap, melyet nélküle töltünk. Egyike azoknak a szép téli vasárnapoknak, melyek csalóka napfénytől ragyognak és áprilisi hangulatot csempésznek a lélekbe, de aztán a hideg estbe olyan gyorsan vesznek bele; — minden napok között talán ezek a vasárnapok a legbúsabbak.

Ilyen délutánokon adogatták Roger Couëc-re a szép ruháját, fehér prémes bundácskáját és szép kalapját; örömmel és büszkeséggel eltelt szülői ilyen délutánokon vezetgették a sétára, ahol a városnak ünnepi díszbe öltözött valamennyi gyereke közt ő volt a legrózsásabb és legcsinosabb.

Ma Sylvestre a temetőbe ment a feleségével. Ott mindenesetre azzal foglalatostkodtak, hogy a még mindig üde fehér virágcsokrokat rendezgették a kis sirdombon, az iszonyatos földön, a napnak sápadt és csalóka fénye mellett. Lassankint vigasztalan fagyosságba merül a nappal elérkezik

a hazamenés órája, elérkezik az óra, mikor a hideg szélről kipirult képű szerelmes kis gyermekket haza szokás vinni... Ezen a mai estén egyedül térnek haza a szülők; ez az első vasárnapjuk, melyet a kis Roger nélkül töltenek el; odalenn hagyták, elszintelenedve és meghidegülve, a föld alatt. Otthon a szobájukban ki fog gyulni a tűz, de azt az eleven hangocskát és gyönyörűséges nevetgélést nem fogják hallani a kandalló előtt. Az ünneplő ruha és a szép kalap a szekrényben szorong; siralmas ereklye lett belőlük és az idő csakhamar meg fogja sárgítani, el fogja avítani őket.

*

És időjártával hozzászoknak, hogy nem látják a kis Roger-jüket; én sem fogom többé lépéseit lesni az udvarban és nem fogom várni, hogy mikor jelenik meg az ebédlő ajtajában...

Azon a napon, amikor tárt karokkal esdekelt segítséget és annyi szenvedés után eler nyedten hanyatlott bölcsőjébe, oh! azon a napon mindörökre elnyelte őt az örvény... Szerte omlott az atómoknak az az összetétele, melyből mosolygása és szeme alkotva volt. Emlékünkben, mely különben szintén szerte fog omlni, nemsokára elhalványul az ő képe; a világnak még ebben a parányi kis zugában is, ahol az ő két esztendősen élte eltölt, még itt is feledésbe fog menni az elmulása: élő és élettelen lények itt is, mint máshol, tovább fognak haladni rendes kerékvágásukban. És a megszámlálhatatlan sokaságu végzeteknek forgásában, az időszakok végtelen egymásutánjában ép úgy el fog veszni az ő eltűnése, mintha egy fecske halt volna meg, vagy egy fehér rózsának hullott volna le a szirma a virágos kertben... De

mégis, hogyan fejezzem ki szóval azt a nagy keserőséget, azt a végtelenül gyöngéd szálmamat, amely elfogja a lelkem, valamikor az elmulástól rettegő tekintetének hiábavaló esdeklése eszembe jut! . . .

Ölmélyedés.

Hendaye, 1892 november 22.

Nagy ritkán vannak olyan különös óráink, amikor az országok, a vidékek jelleme szinte megnyilatkozik előttünk és modern hétköznapi egyformaságból egyszerre kiválik. Szemeinkkel látjuk, hogy az anyaföldből, a fákból, ezer meg ezer dologból lélek tör elő: a letűnt nemzedékek lelke, mely az általános nagy összekevertségben elgyöngülten szunnyadozva, felébred egy pillanatra, s ott lebeg mindenben . . .

Magányosan vagyok itt ezen a szélső ponton, ahol Franciaország végződik; itt ülök az erkélyemen, belelátok Spanyolországba és ma, november 22-dikén van a napja, hogy a *baszkok* földjének lelke első ízben jelenik meg előttem.

Ezek a mi európai vidékeink — sajnos! — mind inkább és inkább hasonlók lesznek egymáshoz. Én is már egy esztendő óta lakom ebben az *Euscaleriá*-ban és mindezideig nem találtam rajta semmi különösét s nem is vettem észre, hogy megkedveltem.

De mégis úgy kell lenni, hogy valami lassú

mozgalom támadt a lelkemben, melybe a *baszk* befolyás lassan-lassan beszűrődött, úgy hogy végre is észrevétlenül megértettem és megszerettem ezt a földet.

Ma van az *Örök imádás* napja, s a környék ódon templomai — és pedig spanyol és francia templomok egyaránt — a rendesnél is telibb vannak viaszgyertyákkal, melyek égnek, és gyermekszívekkel, melyek imádkoznak. Az idő eszményi szép; a Bidassoa tükreán, a pyrenae-i hegyeken, a tenger színén, mindenütt egyazon véghetetlen nyugalom honol. A mozdulatlan levegő langyos, akár csak májusban, de már benne van az ősztónak az a sejtésszerű bánatossága, az az egyetlen jele annak, hogy az esztendő már vége felé közeledik.

A tenger mint valami kékszinű gyöngyházzsalag tündöklök a messzeségben. A hegyeken délvidéki, szinte afrikai színárnyalatok rezegnek; ezek a hegységek mindamellet, hogy párás levegőbe vannak merülve, mégis a képzelhető legtisztább körvonalakkal rajzolódnak az égboltra és nem is tudom megmondani, micsoda aranyos átlátszóságban usznak. Lábam alatt lomhán folyik a Bidassoa, és a tulsó partján elterülő Fontarabiát, ezt a régi spanyol várost a maga templomával és várszerű kastélyával, melyeket száz meg száz nyár piritott vörhenyesre, a tükör lelkiismeretes pontosságával tükrözteti vissza; de a folyó sima tükreben nemcsak a város látszik, hanem legapróbb redőivel, legapróbb árnyaival együtt az egész heglánczat is meglátszik benne, és a hegyek lejtőihez tapadó fehérre meszelt legparányibb házacsák is, melyek a csupa vörös sziklákon meghuzódnak, szintén benne vannak a tükörben. Messze fönt a levegőben, és messze lent a csalóka tükör mélyén, a legtávolabbi hegycsucok is egyforma tisztán látszanak. Minden mozdulatlan, és

ragyogó fényárban tündöklük minden, úgy hogy ez a spanyol hegyvidék szinte a marocói napsugaras szomorúságra emlékeztet; a mai napon különben Afrikát közel érzi az ember, — mintha csak ez a világos levegő, mely a testi szemeinkkel látható távolságokat megrövidíti, a messze világrészt is közelebb tudta volna hozni hozzánk.

A mindenben elterülő hallgatag csönd, a levegőnek ez a változatlan nyugalma, az enyhe tündöklésnek és az éles, nagy árnyékoknak ez a mozdulatlansága kezdetben azt a benyomást kellette bennem, mintha az évszázadoknak szédületes forgásában szünet-idő állt volna be, mintha elérkezett volna az önmagába mélyedő gondolkodásnak, a feszült várakozásnak egy rövid időpontja, — vagy talán mégis inkább olyasfélét éreztem, mintha egy bánatos pillantást vetnék a rég elmúlt időkbe, mikor még nem voltak se csillagok, se élő lények, se nemzedékek, se valások . . .

Azután a megrezzenő ürbe időről-időre belecsendülnek a templom ősrégi harangjai és e különös magábavonultság idejében csak annál jobban figyelmeztetik az embert, hogy tisztelettel gondoljon az elhunytakra; Fontarabia, Hendaye és a szerzetesek kolostorai csöngenek-bonganak, s ugyanazon a nyelven beszélnek, ugyanazokat az elaggott hangokat zengik, mint századokkal ezelőtt.

A Bidassoa vizén csónakok nagy lassan csusznak egyik parttól a másikig; hosszú, elernyedő köteleket vonnak maguk után, s helylyelközzel meg-megrontják Fontarabiának és a barna hegyeknek a vízben tükröződő képét. A csónakokban hajósemberek és csempészek vannak — durva, baszk módra szakálltalan arcú férfiak, fejükön a hagyományos fekete barettel — s az ezer meg ezer esztendő nyelvükön beszélgetnek.

vagy pedig mint az arabok, fejhangon dudolgták az ősoktól rájuk maradt dalokat.

A csudálatos ős másodszor is virágokkal diszítette az ösvényeket, s tavasz módra vadrózsával, jázminnal és jerikói lonczczal szegte be az eleven sövényeket, melyek között az asszonyok és fiatal leányok egyik templomtól a másikhoz sétálnak; ruházatuk fekete, és a széles fekete szalag mélyen le van huzva homlokukra, ahogyan itt öltözködni szokás, ha vagy magukért, vagy a temetők földjében nyugovókért imádkozni mennek . . .

Egyedül vagyok, és így nézem ezt a pompát, mely mintha álomba szenderitené a gyászos napot; hallgatom a régi harangok csengését és a régi daloknak a távolból iderezző hangját . . . és amint így elmélázva hallgatózom, egyszerre megértem mindent, ami különöset és világosan megérthetőt ez a föld megőrzött méhében. A dolgok összességéből és a járó-kelő emberi lényekből lelki szemeim előtt kiválik valami, ami mintha az eleven lényege volna mindennek; most először érzem, hogy itt *van* valami, ami minden mástól különbözik, ami rejtélyes, — ami, sajnos! szintén alá van vetve a mulandóságnak, de még most benne van mindenben, és kiárad mindenből, — ez nem lehet más, mint a baszk földnek haldokló lelke . . .

De ime, itt a hátam mögött megzörren valami csúf, feketés színű, zajos dolog; butául szalad, robog, vágat, megdobbantja a földet, s a gyönyörteljes nyugalmat füttyökkel és csörömpöléssel megzavarja: ez a vasut! . . . A vasut, mely az időnél is erősebben egyenget mindeneket, mind tovább és tovább terjeszti az iparnak hitvány termékeit és a modern gondolatokat, s itt is, mint mindenhol, köznapiságot és bambaságot áraszt.

A hittérítő.

Messze, nagyon messze voltunk, a Keletnek legszélső, sárga földjén. Hetek óta folyt már a háboruszkodás, és nehézkes páncélhajónk ez alatt a szomorú idő alatt ott vesztegelt egy kis öblöcskében.

Csupa rizsföld vette körül az öblöt, csupa bársonyos rizsföld: kissé távolabb pedig hegyek vonultak körben, oly zöld hegyek, amelyeneket másutt nem lát az ember. Mi azonban alig érintkeztünk a szárazfölddel. A falvak és erdők lakói nemigen mozdultak ki hazulról, mert vagy nem bíztak bennünk, vagy pedig ellenséges érzelmeket tápláltak irányunkban. Tikkasztó, elviselhetetlen hőség nehezedett reánk, mindig komor és szürke volt a menyboltozat, és az égnek kék színetét állandóan ólomfelhők takarták el szemünk elől.

Egy reggel ép a földélzeten voltunk. Az inspekciós kormányos hozzám jött és mondá:

— Kapitány, egy sampang*) evez felénk a szárazföldről; úgy látszik, hozzánk iparkodik.

— Ah! és ki van benne?

A kormányos újra szeméhez illesztette a távcsövét, hallgatott egy darabig, azután olyan hangon szólalt meg, mint aki nem biztos a dolgában.

— Van benne valaki . . . olyan . . . olyan kínai boncz-féle ember, vagy mi. Magánosan ül a csónak orrában.

A sampang sietség nélkül, nesztelenül közeledett a lomha, olajszerű, meleg vízben. Egy

*) Kínai csónak. *A ford.*

sárga képű fekete ruhás fiatal leány állva evezett benne, és így hozta felénk a különös látogatót. Az ülő alak úgy volt ugyan öltözködve és fésülködve, mint a bonczok szoktak lenni itt Annamban, sőt még nagy kerek üvegű pápaszemet is viselt, de azért szakálla is volt neki, és arcza meglepően különbözött a rendes ázsiai arczoktól.

Feljött a fedélzetre, köszöntött, és francziául, de felénk, nyomott hangon szólalt meg.

— Hittérítő vagyok, mondá. Lotharingia a szülőhazám, de már több mint harmincz eszten-deje itt lakom egy falucskában, innen hat óra já-rásnyira; a faluban minden ember keresztény lett... A hajó parancsnokával szeretnék beszélni, segítséget kérni tőle. A felkelők már régebben is fenyegettek bennünket, most egészen a közelünk-ben vannak. Bizonyos, hogy istenfélő nyájamat mind le fogják mészárolni, hacsak nagyon gyorsan nem kapunk segítséget!

Sajnos! a hajó parancsnokának nem engedte a kötelessége, hogy megadja a segítséget. Minden fegyveres emberünket elvitték már más vidékre, fegyver is alig volt a hajónkon; épen csak annyi matrózunk volt e pillanatban, amennyit a hajó őrzése okvetlen megkívánt. Bizony nem tehattünk semmit ezért az „istenfélő nyáj“-ért és már csak át kellett engednünk őket a szomorú sorsuknak.

Eközben dél lett, és a mindennapos tikkasztó hőség elérte a tetőpontját, megállítván az életet mindenekben. A fiatal leány a kicsinyke sampanggal visszatért a szárazföldre és az egészségtelen zöld növényzet között eltűnt szem elől. A hittérítő — persze — nálunk maradt a fedélzeten. Csöndesen viselte magát, egy szóval sem panaszkodott, és nem is tett szemrehányást, hogy nem kapta meg a segítséget.

Megösztotta velünk az ebédünket, de az érkezés alatt is csöndes, hallgatatag volt. Annyira annamita lett már, hogy semmiről sem lehetett beszélni vele. Csak akkor elevenedett föl valamelyest, mikor a fekete kávéhoz cigarettát hoztak; egy kevéske franczia dohányt kért, hogy a pipáját megtömhesse. Ilyen élvezetben, ugymond, husz esztendő óta nem volt része. Azután mentegette magát, hogy elfáradt a hosszú uttól, és lehevert a kerevetre.

Már most elgondoltuk, hogy mindenesetre hónapokon át velünk lesz a vendégünk, akit az ég küldött hozzánk; velünk lesz mindaddig, amig csak megint visszaadhatjuk az igazi hazájának. A parancsnok határozatát egyik tisztársunk adta neki tudtul, és megvallom, bizony nem valami tulajdógos lelkesedés volt a hangjában, mikor így szólt hozzá:

— Atyám, egy szobácskát rendeztek be a számára. Természetesen ön már most a mi emberünk, amig biztos helyre nem vihetjük.

A hittérítő mintha nem értette volna meg a dolgot.

— De hiszen . . . csak azt várom, hogy este legyen, azután azt akartam kérni, hogy egy kis csónakot adjanak, amin visszatérhessek oda, az öböl tulsó partjára. Talán megtehetik, hogy kivitetnek a szárazföldre, mielőtt még teljesen reánk éjjeledik? tette hozzá nyugtalanul.

— A szárazföldre!! . . . Mitévő leszen ön a szárazföldön?

— Hát visszatérek a falumba, mondá a hittérítő, a legmagasztosabb keresetlenséggel. Ah! önök maguk is belátják, hogy nem alhatom itt . . . Hátha ép ma éjjel támadják meg a nyájamat!

Ez az ember, aki eleintén olyan közönséges, mindennapi lénynek látszott, most minden

szavánál nagyot nőtt szemünkben. Kiváncsi elragadtatással néztünk reá.

— De atyám, gondolja meg, hogy ön a legutolsó azok között, akik a fölkelők kiméletére számíthatnak!

— Oh! az bizony nagyon valószínű, mondá oly csodálatraméltó nyugalommal, mint egy antik vértanu.

Napnyugtakor tíz ember várja őt a tenger partján, valamennyien a plébániájából valók. Együtt fognak visszatérni a pusztulással fenyegetett faluba, azután legyen meg az Ur akaratja!

Tartóztattuk és minden áron rá akartuk venni, hogy maradjon nálunk, mert hiszen ha segedelem nélkül megyen vissza, az ép annyi, mintha maga rohanna a halál torkába, és pedig az is bizonyos, hogy valami kegyetlen kínai halállal fog kimulni. A hittérítő azonban rendíthetetlenül megmaradt az akarata mellett, és szelid méltatlankodással, de minden nagy hangú mondások és minden harag nélkül így szólt:

— A nyájamat én térítettem meg. És önök azt kívánják, hogy épen most hagyjam faképnél, mikor a hitükért üldözik őket? De már engedjenek meg kérem, ők énnékem a gyermekeim!...

A napos tisztén némi megindultság volt látható, amikor egyik csónakunkat a hittérítő számára vízre bocsáttatta, hogy visszatérhessen a szárazföldre. Köréje gyűltünk mindannyian és mindannyian kezet szorítottunk vele. Ő folyton egyforma nyugodt maradt, és most ugyanazzá a jelentéktelen, néma emberré változott vissza, aki azelőtt volt. Még csak egy levelet bizott reánk, és kérte, hogy juttassuk egy elaggott atyafia kezébe, aki Lotharingiában él; azután elfogadott tőlünk egy kevéske franczia dohányt, és utjára kelt.

Eközben mind jobban fogyott a napvilág.

Soká ott maradtunk a fedélzeten és szótalan csendben néztük, hogyan távolodik el tőlünk, és hogyan lesz mindig kisebb és kisebb az árnyképe ennek az apostolnak, aki a tenger mozdulatlan langyos vizén nyugodt lassúsággal halad a komor martiromság felé.

A következő héten elvitorláztunk az öbölből, nem is tudom már, hogy hová; de az események jó hosszú ideig szünet nélkül ide-oda hánytak-vetettek bennünket. Hittérítőnkről soha többé nem hallottunk semmit. Azt hiszem, eszembe se jutott volna ez a dolog, de Morel ur, a katolikus missziók intézője kérve kért egy alkalommal, hogy írjak egy *történetkét valami hittérítőről*. Így hát csak megírtam.

Kutya, macska.

Előszó.

Furcsa kis lelke van a macskának, tele gyanakvással, hízkelkedéssel, büszkeséggel és szélséyekkel. Nehéz belelátni, mert csak egynémely kiváltságos lény előtt mutatkozik a maga valóságos mivoltában; a legkisebb durva érintés, a legcsekélyebb alamuszóság menten megriasztja.

A macska legalább is olyan intelligens, mint a kutya, de a kutyának csuszómászó alázatossága, nevetséges nagyképüsködése és fölháborító faragatlansága egyáltalában nincs meg benne. A macska elegáns, patriczius állat, ellenben a

kutya, bármilyen legyen is a társadalmi állása, mindig megőrzi a parvenük tisztátalanságát és mindig megmarad közönséges lénynek.

Egy macska

van itt az asztalomon, egészen a közelemben és engemet néz. . . . Előre nyújtja azt az amugy homályosan gondolkozó kis fejét, melyben most bizonyára valami szokatlan világosság dereng. Amig holmi cselédek, vagy egyéb emberek jártak-keltek körülöttem, nagy megvetéssel tartózkodott távolabb egy karosszék alatt, mivelhogy én vagyok az egyetlen lény, akinek megengedi, hogy a mindig mocsoktalan tisztaságu ruháját meg-megczirógassam. De mihelyt érezte, hogy egyedül vagyok, tüstént előjött és velem szemközt leült; azután hirtelen az a mélységes mély kifejezés terült el az ábrázatán, mely olykor-olykor meg szokott jelenni a macska nézésében. Mert a macska szemlélődő természetű, rejtélyes állat. Kerekre nyílt sárga két szemét reám szegzi; mindenképen meg akar érteni egyetmást, ami homályos előtte, és szemeit a belső erőlködés még jobban kitágítja. „Ki vagy te tulajdonképen? — kérdi, — ki vagy te, akire én így rábízom magam? Jó vagy-e, rossz vagy-e, vagy micsodás vagy? Mit gondolsz és mit művelsz ezen a világon?”

Az ember bizony nem tud és nem is tudhat semmit; és ebben a nagy tudatlanságunkban mennyire elcsudálkoznánk — talán meg is rettenénk, — ha azon az ablakon keresztül, melyet szemnek nevezünk, beláthatnánk egészen addig a megismerhetetlen valamiig, ami a szem mögött meghúzódó kis agyvelőben lappang. Oh! ha az ember csak egy röpke pillanatig is képes volna a macska agyával gondolkozni és később képes

volna visszaemlékezni a gondolataira, óh, milyen hirtelen és milyen biztossággal, de kétségkívül milyen rémületet is okozva oldódának meg az örök problémák. Vajjon ez a háziállat messze alattunk áll, vagy pedig rémítő közelségben van-e hozzánk? Vajjon a mienknél sokkal sűrűbb-e az a sötétségből szövött fátyol, mely minden lét okát és célját elrejtí előle? . . És a hizelkedő fejecske oly engedelmesen fészkelődik két kezünk között és oly szerelmesen czirógattatja magát, — csakhogy az az ember soha, de soha sem fog erre a világra születni, aki képes lenne ebből a fejcskéből valamit is kibetüzni . . .

A macska most el szeretne aludni az asztalon, amelyen irok, és álmodozni szeretne; egészen közel jön hozzám és kényelmesen elhelyezkedik, miközben lábát kétszer-háromszor is felém nyújtja, reám néz és engedelmet kér, hogy ölembe telepedhessék. Aztán lepihen és fejét gyöngéden karomhoz támasztja, mintha mondaná: „Ha már nem akarsz törődni velem, legalább tőrjed, hogy itt nyugszom, hiszen így nem vagyok terhedre.“

Micsoda rejtély az állatok *vonzódása*! Már ez is mennyira mutatja, hogy abban az annyira ismeretlen lelkükben milyen magas rendű tulajdonságok székelnek.

És mennyire értem a prófétát. A müezzin énekével imára szolítá a hívőket; Mohamed is fölkele ültéből, de mielőtt fölkelne, ollóval levágta a burnusza csücskét, mert macskája ott aludt a burnuszán és ő nem akarta fölzargatni.

Egy másik macska

is van a házamban, egy fiatal, három vagy négy hónapos, tigris-foltos, szürke szőrű tarka kis czicza; farka gyűrűs, mint a párduczé, hasa és

orra hegye eleven rózsaszínű. Egy reggel csak beállított, ördög tudja honnan; sovány volt és siralmas, de csudamód egykettőre nekigömbölyödött és immár két hét óta hűséges, szerető lakótársam.

Ma hatalmas szélvihar dühöng, fákat tépdes, tölcséreket csavar a homokból és magasra korbácsolja a tengert.

A kis szürke cicza kint volt a kertben, de az erőszakos szél bömbölésétől megrettenve, hirtelen benn termett a házban, ép akkor, amikor faleveleket és letört galyakat sodorva magával, egy szélroham is a kapufélfába kapaszkodott. Házzamat alaposan megrázza a fürgeteg és nagy izgalom tör ki a lakásban; egyszerre felhőszakadás kerekedik, és cselédeim a rosszul záródó ablakokhoz rohannak, melyeken csak úgy ömlik befelé a víz; azután a tengerre szolgáló ablakoknak külső fatábláit is beteszik és én olyan félhomályban maradok, mintha napfogyatkozás volna. A kis szürke cicza jónak látta karjaim közé kuporodni, ahol aztán nem törődött semmivel, hanem barátságos dorombolásba fogva, egy csupa bársony, puhácska gombolyaggá változott át, melyet kényem-kedvem szerint gyömöszölhettem az ujjaimmal.

Ez a kis bársonygombolyag, ez az alig kibimbódzott lényecske, ez a kicsinyke összetétele az atómoknak hat hónap előtt még bizonyára nem volt a világon, de még csak sejtelemben sem létezett, hanem a születés előtt való semmiségben uszkált — mely abszolútabb és titokzatosabb, mint a halál után következő semmiség . . . Milyen furcsa elgondolni, hogy máris milyen kedves fogalmai vannak az illedelemről, tisztaságról és szerénységről, — de legfőképen furcsa benne az az annyira emberies érzés, hogy baráti lény után

kiváncozik azokban a pillanatokban, mikor a Rombolásnak hatalmas, vak erői szomorú hangoztatva elszabadulnak lánczaikról.

Szél és tenger egyesült erővel dühöng odakint, és én a kis cziczanak finom puha lábacskaikat simogatom, amelyeket oly nyugodtan, annyi bizalommal hágy kezeim között, pedig ha akarnám, egyszeribe összeroppantathatnám őket. Bársony szórén keresztül kevéske hust érzek, izmocskákat, vékony csontocskákat tapintok; az én emberi tagjaim is szakasztott ezekből az alkotó részekből vannak összeróva és olyan közel rokonok a macska tagjaihoz. Különben többi szervei is olyanok, mint az enyéim: van neki két szeme, két füle, egy szája, egy orra; amikor pedig mindezt elgondolom, — az is eszembe jut, hogy mi ketten mennyire egy kaptafára vagyunk szabva, és a Természet mekkora tehetetlenséget mutat az eszközei változatosságában s mily nehezen talál ki valami új dolgot. Ugyanaz a Természet, melynek oly kifogyhatatlan találékonyságú hírét költötték, a temérdek bolygón is mindig csak ehhez az egyetlen rendszerhez kénytelen folyamodni, melyet akkor talált ki, mikor a mozgó és gondolkozó lényeket megalkotta . . . És én ebben a napfogyatkozásos homályban, a mennyboltozaton függő óriás felhők alatt, ebben a hatalmas zengésben, melylyel a gondolkozni nem tudó tárgyak körülöttem megszólalnak, egyszerre tudatára jutok, hogy evvel a kicsinyke lénynyel, evvel a macskaivaddékkal a legeslegszorosabb testvériségben vagyok összefűzve: mindaketten a bennünket alkotó anyagok majdnem ugyanazon elrendezésének köszönjük létezésünket; azután a jövődőben ugyanaz a por és hamu lesz belőlünk.

Macskák találkozása.

Legszélén a háztetőnek egy sárgafchér macska fekszik, de nem alszik, sőt nem is akar aludni. A fáját jellemző szemlélődő ösztönnek engedve hevert ide álmodozni és a magasból a messze távolba vesző környéket nézegetni.

De im egy szomszédos háztető mellől két egyenes fül rajzolódik elé; egy kémény mögül két vizsga szem és egy egész fej is előkukkant: egy másik macska! . . . Ez a másik egészen fekete, s csöndesen és oly óvatosan jelenik meg, mint egy indiánus az uj-világbeli őserdőben. Meglátja hátulról az elsőt, azonnal megáll és fontolgat magában; azután nagy alaposan kiczirkalmazott cikkczzakkokban elébbre jön s egyik bársonyos lábát mind lassabban és lassabban rakosgatja a másik elé.

A sárga ruhás álmodozó mindazonáltal jól tudja, hogy valaki jön, s fejét hirtelen hátrafordítja, füleit egyszerre lesunya, ajkait elfintorítja, puha szőre alatt alig észrevehetően megmozdulnak a karmok és támadásra készülnek . . .

A látogató végigborzong, mindazonáltal folyton elébbre jön és rendíthetlen nyugalmat szinel; az első macska meg se moccan, csak két zöld szemének tűzével kíséri a közeledőt.

Nyilvánvaló, hogy ismerik egymást és már némi becsüléssel is vannak egymás irányában, mert máskülönben okvetlenül párbajra kelnének, és a szőr csak úgy röpködne a levegőben.

A fekete macska folyton közeledik, folyton ugyanazokat az ügyes cikkczzakkokat rovatja, és mind hosszabb szüneteket tart haladtában; azután mikor már csak két lépésre van a sárgától, leül a kimondhatatlanjára és az égre néz, mintha

mondaná: „Hiszen látod, milyen tiszták a szándékaim; én is csak ezt a szép kilátást csodálni jöttem ide, semmiért se másért.“

Akkor aztán a másik a távol messzeségre fordítja a tekintetét s evvel fejezi ki, hogy mindent megértett és nem bizalmatlankodik többé; látván pedig ezt az ujon érkezett, már most ő is lefekszik, — oh! de minő megfontolt lassusággal, mind a négy selymes lábát egymás után emelgetve, hajlítgatva! . . .

Szinte barátságosan mosolyogva, félig csukott szemmel még egy-két tekintetet váltanak egymással; mikor aztán a két gondolkozó között már végkép megszilárdult a béke, akkor nem törődnek többé egymással, hanem kiki magának, hosszas szemlélődésbe, hosszas álmodozásba merülnek el.

Kutyák találkozása.

Egy gyalázatos és közönséges ábrázatu, csúf felemás kutya, mely meddő harczot folytat az állatiasságával, egy tér közepét, egy zene-pavillon feljáróját választja illetlensége helyéül, ahol leginkább ki van téve a nyilvánosságnak; mert hiszen mindenki tudja, hogy a kutyák ezeket a dolgaikat bizonyos hivalkodó fitogtatással végzik, és egymásnak ilyenén dolgai iránt a legszenvedélyesebb módon érdeklődnek.

De ki tudná megmondani, miféle pathologikus akadály folytán, a megkezdett művelet nem nyer befejezést. Ott áll a buta állat, kellős közepén a térnek és szemeit némi elfogultsággal, de mégis ünnepélyes tekintettel emeli az égre és az inspirációt várja! . . .

Egy másik, nagyobbra termett kutya javában vágdat egy mellékutcza felé, mintha ottan sietős dolog várná; de amint társát észreveszi,

egyszerre megragadja figyelmét a helyzet, s útját megváltoztatva fontoskodó sietséggel rohan közelebb s a rejtélyes esetet szakértelemmel kezdi megvizsgálni; egyet elmélkedik és nagy megvetéssel ilyesmit gondol: „Na, ennek bizony nem lehet kívánni a végét!” Azután lábát megemelve, hirtelenséggel megöntözi társát, mely cselekedet után az előbbeni méltósággal folytatja útját és szinte meglátszik rajta a gondolat, hogy no most meg van magával elégedve, mert egy komoly társadalmi kötelességnek tett eleget.

Bizony magam is azt hiszem, hogy az elegancia és jóízlés szempontjából sok szó férhet ehhez a történetkéhez, de azt tartom, hogy kutyáról lévén a beszéd, teljesen megfelel a valóságnak. Sőt ezenkívül még kétségbevonhatatlan pszichologia is van benne, mert minden egyszerűsége mellett is két legfőbb vonását világítja meg a kutyaléleknek: a tagadhatlanul alacsony fokon álló izléssel párosult nevetséges nagyképüsködést.

Utószó.

Azt azonban nem állítom és nem is akarom állítani, hogy nincsenek jó kutyák, sőt nagyon is jó kutyák, olyan kutyák, melyek imádni való szemmel néznek reánk. Magam is becsültem és szerettem néhányat. De azért mégis csak a napkeleti népekkel tartok, akik kissé megvetik a kutyát, mely szerintük tisztátalan ösztönökkel van megmételyezve, — ellenben tisztelettel és félelemmel tekintenek a macskára, melyet amolyan kicsinyke sphinxnek néznek.

A nagy sphinx előtt.

Emlékszem, amikor egy holdvilágos téli estén az egyiptomi nagy sphinx színe elé jártam.

Azon az estén álltam vele legelőször szemtől-szemben, de legendás arcza már sok-sok esztendő óta kísértett lelkemben, — az a legendás arcza, melynek nincsen párja a világon, s amely a maga nagy állandóságával és nyugalomával szinte rémületet gerjeszt. Annyiszor találkoztam már a rajzával, hogy szinte azt kezdtem hinni, hogy nem is létezik a valóságban, hanem csak amolyan álmokép az egész. Azon az estén Cairo-nak egy nagyon modern szállodájában megvacsoráztam, mindenféle pazarul költekező és feltűnően viselkedő turistáktól körülvéve.

Mikor aztán a lármásan nyüzsgő városból kimenve, egyszerre a nagy szemfedő előtt találja magát az ember, melynek Lybiá sivatag a neve, akkor olyasfélélt érez, mintha valami nagyon előre nem látott dolog történt volna vele! . . . Eleintén pálmafák szegik az utat, utánuk csenevész bokrok következnek, azután semmi sincsen többé. Köröskörül csupa határozatlan, csupa lágy körvonalba vész a tájék, valami rózsaszín felhőbe olvad, melyben a léptek zaja nem hallatszik többé: az már a homok, a hold fényében zordan világító örök homoktenger.

Egy óráig tartó kocsikázás után megáll a kocsí és akkor azt mondják, hogy szálljak le, helyben vagyunk. A hirtelen támadt feneketlen csöndben a Sphinx felé vezetnek a homokban, melyben az ember a saját lépteit se hallja.

Pierre Loti : Tűzöképek.

Oldalvást a gúláknak hatalmas háromszögletű árnyképei tűnnek elő; a holdfényben ezek is olyan rózsaszínűek, mint maga a homok. Mellettük egy alaktalan tömeg látszik, valami sziklaféle, melyről azt mondhatni, hogy egy ülő állathoz hasonlatos: ez ő. Mindig, öröktől fogva ott van a helyén, és a körülötte elterülő sivatag annyíramennyire távol tartja tőle az emberek sokaságát. Hátulról közeledtünk feléje és innen nézve őt, csalódást éreztem; nem felelt meg a várakozásomnak, nem hatott rám félelmesen és egyáltalában semmit sem idézett föl a lelkemben. Csak a homok csöndje hatott reám: lépéseink úgy elvesztek benne, mint a templom szentélyének vastag szőnyegében.

De hirtelen előtűnik az ő arcza, a holdnak hideg sugaraiban még keményebben és még mumiászerűbben kirajzolódva; az a rejtelmes nagy arcza fönséges magasságba van helyezve az ég felé, és nézi-nézi, amit már megszámíthatatlan századok óta néz: az üres szemhatárt...

Orrát pizsévé csonkitották a tűnő emberöltők, olyan az most, mint a holttetemé; de azért a nagy arcz kicsinylő megvetéssel mosolyog. Szemközt ülök vele a homokba, melybe a hold kék színű ecsettel rajzolja az árnyékomat; és fejemet hátraszegve, én, az egynapos életű törpe, szememet orczátlanul szögezem a szemeire. Akkor az az érzésem támadt, hogy ő is lát engem; lassankint rettenetes varázs áradt ki belőle, éreztem a merev tekintet bűvös erejét, és a mozdulatlanságnak, a csöndnek és semmiségnek ittasságába merültem...

Utolsó két vadászatom.*De Lariboisière grófnőnek.**1898. október.*

A két kis kaland, melyet el fogok mondani, régibb időkben történt velem. Ajánlom pedig őket annak a bájos grófnőnek, aki a múlt héten meghítt a Bretagne-i birtokára, hogy menjek el hozzá falkavadászatra.

Azonkívül több barátnőmnek és barátomnak is ajánlom őket, akiknek a vadászat rendes kedvtelésük.

I

Rossz álom nehezedett reám, és elgyötört testem keresztbe font karokkal idegenszerű füveken hevert. Ismeretlen fák borítottak árnyékukkal, és egész közel hozzám egy egyenlítőmelléki mocsár vakító tükre ragyogott keresztül a nádasokon.

Az ilyen állapot a rendkívüli fáradtság nyomában jár néha, de ez a nagyon nehéz szendergésemmé mégse volt egészen teljes, mert a körülöttem levő dolgokról valami homályos tudatom volt, — amibe álombeli képek és mindenféle képzelt bonyodalmak is bele keveredtek.

Nemsokára egy szinte fizikai érzés kezdett izgatni: valakinek vagy valaminek a *jelenléte*. Igaz, hogy csak könnyedén hatott reám, de a valóság erejével, és nagyon közlelől. Biztos voltam benne, hogy néznek, figyelnek, — és akkor félig kinyíltak pilláim, s szemem látni próbált.

És csakugyan, egy arczocskát láttam egészen a közelemben, egy gnómszerű arczocskát,

mely a galyak között torzképeket metszegetett. Két nagyon élénk, nagyon fiatal, mindenek fölött gyermeki nézésű kerek szem fürkészve tekintett reám, és az igen erős emberi kíváncsiság kifejezésével pislogott felém. Vadászaton mindig amolyan támadó hangulat lappang a lelkünk mélyén; én is puskámhoz nyultam . . .

De a mozdulat ép oly erőtlén volt, mint maga a szándék; kezem lehanyatlott, és néhány pillanatig ismét a minden indulatot elnyomó szendégés uralkodott rajtam.

Az arczocska pedig folyton reám nézett, és én alvás közben is *tudtam*, hogy engemet néz. Hosszu dereku, érczfényű szitakötők, ezer meg ezer furcsánál furcsább, bóbítás, tarka-barka rovarok a melegtől és az illatoktól ittasan tánczoltak körülöttem, és a csöndességben hallottam is a zsongásukat. A szokatlan levegő szinte fojtogatta mellemet, de a sokféle veszedelmes állatok és a nagy mérges növények igen jól érezték magukat benne.

A galyak közé ékelt arczocska makacs kintartással nézett reám, és én lassankint egészen felébredtem a nézésétől; karom ravasz lassusággal nyult a fegyver után, és csendesén vállamhoz emeltem.

Akkor aztán vissza kezdett vonulni a fiatal majom . . . Oh! nem sietett, nem is tulságosan bizalmatlankodott, hanem mintha nem szívesen állott volna tovább; okosan vigyázott, hogy zajt ne üssön, óvatossága szinte bohókás volt. Kezeivel ügyesen kapaszkodva siklott a lombok között, és hosszú farkát nevetséges mozdulatokkal huzta maga után. Visszafordult és még egyszer megnézett, mintha mondaná: „Gondolom, nem törsz ellenem, hiszen nem vagyok rossz; csak kíváncsi voltam, egyéb semmi . . . De hát sose tudhatja az

ember, aztán az az eszköz se nagyon bizalomgerjesztő, amit a kezében tartasz . . . Mégis csak jobb lesz, ha tovább állok . . . Ne haragudj reám: látod, megyek, megyek . . .” Távolabb két jól megtermett majmot vettem észre; bizonyosan a szülői. Hivogatva kiáltottak a fiatalra.

Két-három másodpercig czéloztam reája; szép bundája volt neki, megkivántam. És egyszerre elsült a fegyver s iszonyatos dördüléssel szaggatta meg a lombokat; a madarak ijedten kiáltottak s az árnyékban szunnyadó állatok mind felébredtek. Egy ébenfáról egy tenyérnyi nagyságú óriás lepke röppent fel, és minden legyintésnél kék érczfényben villant meg a szárnya. És a fiatal majom teste elkezdett ágról-ágra lefelé hullani, ügyes ujjai végső erőfeszítéssel kapaszkodtak, de mind hiába; azután teljesen elhagyva magát, hirtelen leesett és elterült a földön.

Még élt, amikor fölszedtem, de olyan gyenge volt már, hogy nem is próbált ellentállni. Mint valami élettelen dolog engedte, hogy fölemeljem; egymásra szorított ajkacskái reszkettek, és gyermek szemei a kinnak, a rémületnek és a szemrehányásnak feledhetlen kifejezésével néztek reám.

És én csak akkor jutottam tudatára, hogy mily iszonyatos a tett, melyet elkövettem. Karomra fektettem a majmocskát, és halálra való fejét végtelen óvatossággal simogattam. A két másik majom, melyeknek kicsinyét megöltem, egy fa tetejéről kiáltozott s vicsorgatta fogát; féltek, hogy őket is megölöm, de mindamellett nagy vágyuk volt, hogy belém harapjanak. Fejét majdnem bizalmasan mellemlre hajtva halt meg a majmocska, mint egy kicsi gyermek. Gyakran szoktam önmagam szidni, de az öngyalázás szükségét soha sem éreztem hevesebben.

— Oh, barom! mondtam összeszorított fogakkal; oh! vad barom!

II.

Azt a majmot tehát orgyilkos módon megöltem. Azután öt esztendeig a haditengerészet puskáin kívül semmiféle egyéb fegyver nem fordult meg a kezemben; azokat is csak szolgálatban használtam. De még nem voltam egészen megjavulva, mert megint csak sora esett, hogy vadászni mentem.

Most azonban nem az egyenlítőkelléki ragyogó erdőben esett meg a dolog, hanem egy hepehupás síkság közepén, szürke kövek és sűrű bozót között, bizonytalan márcziusi ég alatt, Lesbos szigetének egy magányos foltján. Akkoriban egy egész kicsiny jelzőhajón voltam, melyet a tavaszi éjnap egyen viharos szelei már két nap óta ide s tova dobáltak a hullámokon; harmadnap aztán a szigetnek egy védett öblöcskéjébe menekültünk. A szabad tenger izgalmait hirtelen jött nyugalom és dologtalanság váltotta fel. A parton mindössze egy házacskát láttunk, pásztorok vagy kalózok tanyáját; ezenkívül csupa szikla és pusztaság volt mindenfelé, szóval semmi, amiért érdemes lett volna kimenni a száraz földre.

Csak madárének hangzott mindenünnen: a mirtusfákról, az ánizsbokrokról, — egy barátom pedig beteg volt hajónkon és a tengervíz áztatta ételmi szerek sehogysem izlettek neki. Aztán ez a barátom alamuszi módon így szólt hozzám:

— Ugy sincs semmi dolgod, ugyan menj ki és hozz nekem vagy egy tuczat ilyen énekes madárkát vacsorára.

Én pedig minden gondolkodás nélkül ki-

mentem vadászni a szomorú, komor pusztaságba, ahol a madarak zenéje oly vidáman hangzott.

Tizenegy madárral elég jól boldogultam. Messziről lövöldöztem rájuk, és nem láttam a szenvedésüket, mert mikor fölszedtem őket, már nem volt élet bennük.

A tizenkettediknél aztán alapos leczkében lett részem: azóta bizony tizennyolcz esztendő is elmúlt már, de mégis akkor vadásztam én legutoljára.

De hát a lelkemben megmaradt kitörülhetetlen benyomást mely szavakkal fessek le azoknak, akik ezt az írásomat el fogják olvasni? Pedig sokkal kevésbé tragikus volt, mint a majom haldoklása; mindössze egy egyszerű, szerény czinege madárról volt szó, melyre közélről lőttem, és dalozás közben mint a villám oltottam ki éltét. Kétségkívül az öt év előtti vadászatom óta lassankint valami éleslátás és könyörület képződött ki a fejemben, és a hiábavaló kegyetlenkedést nem tudom olyan gondolatlan szemmel nézni, mint annakelőtte. Aztán az is, hogy egyenest Stambulból kerültem ide; muzulmán életem minden bűbája csak két nap előtt szakadt ketté, és pedig mindörökre; aztán meg ez a szigetecske, ahová véletlenül sodort a tenger vize, ez a szigetecske még most is török föld, és a mélységes mélységű felindulások iránt már magában is fogékonynya tette a lelkemet... Pár percz előtt egy vén kecskepásztor vetődött utamba, akivel az ozmanlik nyelven beszélgettem, aztán mindenütt ugyanazt az illatos nárczist, ugyanazt a violaszin nagy kökört láttam, melyek a Bosporus pusztáin is márcziusban virágzanak.

Hát bizony itt, ezen a szigeten, egy meleg és védett sziklatorokban van a helye, ahol én a

legutolsó vadásztöltényemet elsütöttem. Egy nap-sugár, egy nyugalmat és tavaszt hirdető napsugár át kezdett törni a felhőbolton, és a levegő állatkái hangosabban énekeltek, hogy üdvözljék. Közel hozzám, virágzó ánizshokrok között kedves bizalommal ép most lebbent le egy czingemadár egy sziklára; eleven élettől, mozgástól, jókedvtől, gyengédségtől ittasan egy fölöttéröpködő másik czingemadár felé emelte a fejét és örömében, sóvárgó elragadtatásában tele tüdővel zengeni kezdett. . . De én egy vadállati kézmozdulattal, mely vadállat mindegyikünknek a második *énje*, gépiesen vállhoz emeltem a puskát, és a golyó beleröppent a madárkába, s szép énekét mindörökre begyébe fojtotta; egy másodperc se telt bele, s finom bájos kis teste egy szegény rongydarabbá, egy vérző semmivé változott át. Már most nincs más rendeltetése, mint hogy egy ember-állat falánk fogai közt két falat hus legyen, s aztán lekerüljön a gyomor fenekére . . .

Oh! csak két nap előtt is még egy hennagyökérrel narancssárga színre festett körmű kedves kéz egy csomó nárczist és kökőrcsint hozott a stambuli házikómba, aztán a napkeleti tavasz-nak ezeket a virágait itt, ebben a magányos sziklatorokban, ez alatt a viharterhes égbolt alatt találok meg újra, pedig már azt hittem, hogy sosem fogom őket viszontlátni. És ez a könnyen billegő kicsinyke lény itt mellettem, szerelmi énekét bizalommal zengi bele a levegőbe! És én milyen durva kézzel pusztítom el a kis dalost! . . . De nem, azt a rejtélyes összefüggést, melyet mindezek a dolgok fejemben alkottak, úgysem tudnám kifejezni és azt sem tudnám megértetni, hogy a tettem miatt miért gyötört oly soká a lelki furdalás, és miért fogott el a végtelen szomorúság, hogy elkövettem . . . Utolsó vadászatomnak czéda

történetével megint egyszer a kifejezhetetlen érzelmek birodalmába tévedtem el. A majom példája jobban volt megválasztva, elismerem. Meg is kellett volna vele elégednem.

Reggeli hangverseny.

Hendaye, 98 junius.

A juniusi nap kelte, a rózsaszínű hajnal pirkadása, a reggelnek első szüzessége . . . Ez az a félelmes óra, a szorongás órája, a mely a csendes nemlét és az álmokképek után az élet rövidségéről és a vég örvényeiről megint csak felébreszti az emberben a nagyon is világos gondolatokat, a nagyon is pontos tudatot.

A redőnyök csukva vannak, hogy a sugárzó fény ne egyszerre áradjon szobámba, az ablakok tárva-nyitva, hogy a langyos szellők szabadon bejöhessenek a tenger felől.

Magányosan álló házamat csenddel vette körül a rövid éjszaka. De most, hogy már kipirkad a rózsaszínű hajnal, a reggeli neszek a faluban is, idekűnn is megkezdődnek, de félálomban még csak bizonytalanul hallom őket. Egy-két halászsember kiindul a nagytengerre; az evezők ütemesen csikorognak, és odalenn spanyol dalok hangzanak végig a folyam vizén . . .

A világosság most kezd megszületni; még a megszokott tárgyakat se tudom megkülönböztetni.

tetni, melyek körülvesznek, s csak a tömegeket és árnyékokat veszem észre: a butorok zavaros körvonalait, a nagy ablakoknak fehérítő üvegtábláit.

És közel, egész közel a fejemhez valami szabályos, egyhangu, gyors zajocska hallik; egy zsebóra halk ketyegése, mely ágyam mellett van felakasztva és siet, siet, mintha lázba hozná az idő futása, melyet követni szeretne. Az élet ideje gyorsan, gyorsan pereg, szomorú ébredésemkor legelőször is ezt adja tudtomra a piczinyke gép, mely parányi kerekeit szünet nélkül forogtatja. A pillanatok, a perczek, az órák gyorsan rohannak tovább, tovább . . . A mozdulatlanság és a csend: puszta képzelődés.; a napokat és éveket, a földet és a világokat ugyanaz az örült versenyfutás kergeti előre, ugyanaz a forgószél ragadja magával és gyengítgeti őket . . . A szertelen nagy dolgok csakúgy el fognak mulni, mint én is, a kicsiny porszem, a tűnő semmiség, aki csakhamar egészen eltűnök, és életemnek is lepergett már a fele része. Istenem, eddigi utamon mennyi rom hever már, — mennyi minden, amit még viszontlátni, bevégezni vagy megérteni akarnék . . . De nem leszek képes soha . . . Oly gyorsan, oly gyorsan fut az idő, a pillanatok, a perczek, az órák . . . És holnap beáll az öregség, a vég, a nagy feledéssel együtt . . .

A Föld ezalatt sietve tovább fordul; a zárt redőnyökön keresztül valódibbá válik a világosság és a tárgyak ki kezdenek válni a környezetből. Nyugalmam fokonként visszatér; a világsebesség és az enyészet fogalma gyengülni kezd bennem; nemsokára megint megtalálom a csalóka érzést, melyet minden ember ismer: hogy egy kis állandóság van előttünk, a rettenetes rohanás megállapodott, egy kis nyugodt időnk, egy kis haladékunk is van még a halál előtt . . . Pár percz előtt még nagy

volt a szorongásunk, hogy ily hamar reánk szakad a vég, és ime, a tulságosan világos pillanat után elröppen a szorongásunk, mintha káprázat lett volna . . .

Szinte ujjászületik a gondolkodás, és a megszokott gyötrődések, a bánkódások, a gondok, a lelkipurdalások és a vágyak aggasztóbban és tisztábban jelennek meg, mint aminők azelőtt voltak . . .

De kétségkívül csakhamar sugározni kezd majd a nap. Ablakom alatt egy legelső szerény madárcsicsergés reszket a lombozatban; vontatottan, röviden hangzik és nagyhamar vége szakad. Felel rá egy másik madár, aztán egy harmadik... És én olyan jól elképzelem az ébredésnek picziny dalosait, mert hát számtalanszor megfigyeltem őket. Ilyenkor még olyan a madárka, mint egy kócos, borzas kis gombolyag; harmattól nedves tollait meg-megrázogatja, szárnyait ki-kinyújtja együgyü örömében, hogy no most egy nap megint csak be fog köszönteni. . . .

Időnkint egy más kiáltás is szállong felém, — messzebről jön, bizton a folyampartról, — egy elhagyott, halódó állatkának gyenge kiáltozása. Gondolom magamban, valami egész apró macska lehet, mert a szomszédok rendszeren a folyamparra szokták vetni őket, hogy elpusztuljanak és restelik a fáradságot, hogy a vízbe vessék, pedig ott legalább gyorsabban vesznének.

A fáknak vidám éneklői most már egytől-egyig felébrednek; aztán egyszeribe zagyva láрма kerekedik, komikus és elragadón bájos, hatalmas zenebona. Verebek, kenderikék, tengeliczék, pinyókék, pirókok tele tüdővel, tele torokkal egyszerre fujják a nótáikat; meg vannak bódulva, hogy megint egy ilyen szép napot látnak megszületni. A nagy zengés elnyomja a haldokló kis

macska jajgatását. Nem hallom többé és el is felejttem. A rendes reggeli nagy hangverseny ez, a kelő napot üdvözlő csodás zene. — És én tudom, hogy ezt a hangversenyt majdnem vesztég állva éneklük el a madarak és csak nagyon aprókat ugrálnak mellette, ellenben nyakukat minden elképzelhető irányba kedvesen forgatják. A nagy dalolás átlag egy negyed óráig szokott eltartani, azután mintegy jeladásra hirtelen megszűnik; és a madárcák nem gondolnak többé éneklésre, hanem apró ügyes-bajos dolgaik után nagy gyorsan szerte szállnak; ki fészket szerkeszt, ki magvakat meg csipegetni, ki meg légyre vadász.

Csend van egy ideig, — és a halálra ítélt állatka jajgatása megint eljut hozzám; az enyhe juniusreggeli levegőben, az ünnepi fényözönben gyengén, szaggatottan, siralmasan hangzik... No, odamegyek a hívására, megszanom és meghalatom.

Egy hosszú kötélén csuszom le a földre; mert először is nagyon megszoktam a testgyakorlást, aztán meg senkit sem akarok felébreszteni. Nem is tudom, milyen kora lehet még az idő; talán fél öt, talán öt. Bezárt, lusta házamban minden teremtetett lélek javában alszik; cselédeim rendesen azzal kezdik a napot, hogy a folyamban megmártják magukat, de most ők se látszanak még.

A jajgatás mindenesetre a part felől jön. De a halódó hangocska milyen messze hangzik, pedig alighanem egy napja sincs már élni való... Ugyan minő titkos ösztön kényszeríti, hogy segegy után kiáltozzon, és ugyan kitől reméli, hogy meghallja a szólítását?

Lemegyek a terraszok kölépcsőin. Körültem csupa ünnep, csupa ragyogás. A biscaya-i tenger örök nyugalma kékszinű tónak adja ki magát, a cantabriai hegység olyan, mint egy könnyed, fara-

gott kép, mely a kelő nap sugaraiban fürdik. Az éltető meleg levegőben gyönyörteli béke honol. A légnak pusztá beszívása is jól esik és ittassá tesz. A Föld mintha csupa örömet ígérne az embereknek, állatoknak és növényeknek. És a bűbajos reggel csendjét gunyosan zavarja meg egy lény hörgése; mondjuk, hogy hitvány, jelentéktelen a lény, de azért mégis csak egy szerény kis lélek csiráját hordja magában, — különben nem is tett semmi rosszaságot és az életét se maga kívánta magának.

A tengeren ép apály van és itt, a folyam-torkolatnál nagyon visszahúzódtak a vizek. A meredek part olyan, mint egy hatalmas szőnyeg, és a szürke iszapban egy apró kis jószágot látok, mely maga is szürke és nedves, — tőle ered a jajgatás, melyet szobámba hallottam; a kis jószág, a kis állatcsira oly gyenge még, hogy nem is tud lábra állni. Bizton meg is sérült, mikor ide hajították; már beleragadt az iszapba, a feje is bele süppedt félig.

Résztvevő iszonyattal veszem a kezembe . . . Azt vártam, hogy egy szerencsétlen kis macska lesz; de nem, orra hosszabb, vaskosabb, durvább: tehát kutyakölyök . . . Oh! milyen furcsa és közönséges az ábrázatja; iromba szemei még le vannak zárulva, és ajkait máris a haldoklás rángatja nevetésre. Nincs élő lény, melynek pusztulását oly keserves volna látni, mint a halál jeleit egy embrio vonásain . . .

A kis test mindazonáltal meleg maradt, pedig a víz csak úgy ömlik róla; nyújtózkodik és megfordul kezemben, — nem tudom, megöljem-e, mikor még ennyi élet lakik benne; különben nem is kiáltoz már, mintha az eleven tárgy érintése valami megnyugvást, valami meghatározatlan bizodalmat keltett volna az agyában,

Egy perczig habozva nézem a rózsaszínű parányi száját, mely rángatózik és szenved. De mit tegyek vele? Hiszen a létezését se lehetne megnyújtani!

Most eszembe jut a mondás: „Tegyétek másokkal, amit magatokkal is akartok, hogy megtegyenek“ . . . Igen, ha az én legelső kiáltásomat is vízbe fojtják, mennyi szorongástól kimélték volna meg engem! . . . És egy nagy, lapos követ szedve föl az iszap közül, a víz felé kezdek menni, mely tükörként csillog. A víz langyos és puha, azt lehetne mondani, hogy jótékony és vidám, amint-hogy ezen a szép juniusi reggelen minden egyéb is ilyennek látszik. Bele mártom a jajgató állatkát s fejét a kő alá rejtem; a szegény kis test rángatózni kezd az átlátszó rétegekben s aztán egy utolsó vonaglás után mozdulatlaná válik. Vége. A szürke kis jószág nem fog többé kiáltozni.

*

Körültem csend, sugárzás és ragyogás. És a szűzi reggelen magányosan kapaszkodom alvó házam felé, a kötél felé, melylyel nesztelenül jutok szobámba, — kissé álmodozva lépegetek, mert halált osztottam . . .

TARTALOM.

Hiú szánakozás	3
Kőfal az ablak előtt	14
Kis gyermek halálára	21
Elmélyedés	33
A hittérítő	37
Kutya, macska	41
A nagy sphinx előtt	49
Az utolsó két vadászatom	51
Reggeli hangverseny	57

